СОВЕТ ЭРТЕМНИҢ БАЗА БИР ШЫЛГАРАҢГАЙ ЧЕДИИШКИНИ

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1961 ФЕВРАЛЬ 7 ВТОРНИК № 32 (4822).

Өртээ 2 көп.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Деңзизи аар октаргай корабльдерин тургузарының болгаш кылып бүдүрериниң планын ёзугаар улам болбаазыраңгайжыткан хөй чадалыг ракетаның дузазы-биле Черниң аар деңзилиг спутнигин (эдеринчизин) салып үндүрерин 1961 чылдың февраль 4-те Совет Эвилелинде боттандырган. Чедирикчи-ракетаның сөөлгү чадазының деңзизин санаваска, спутниктиң деңзизи 6. 483 килограмм болуп турар. Спутниктиң тургузуунуң элементилериниң параметрлерин база орук хемчээшкиннерин кылырынга аппаратураны контрольдаары-биле радиотелеметриктиг системаны спутникте тургускан. Спутникте тургускан бүгү-ле аппаратура ону салып үндүрүп турда болгаш ужугар оруу-биле улам ыңай шимчеп чоруп турар үеде таарымчалыы-биле ажылдап чоруп турган.

Чер кырында хемчээп-санап шинчиириниң тускай черииниң дузазы-биле алдынган баштайгы сан-медээлер спутниктиң оруунуң дараазында параметрлерин тодаргайлаан: спутниктиң Черни бир долганыр дүргени 89,80 минута, эң адакы бедии 223,5 километр, эң үстүкү бедии 327,6 километр, ынчаарга ооң оруунуң ийленчээ 64 градус 57 минута.

Спутниктиң оруунуң параметрлерин хемчээп көргени ындыг болур деп мурнунда санап каанынга чоок болган.

Спутникти салып үндүрерде салдынган турган эртем-техниктиг сорулгалар күүсеттинген.

ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНИҢ СОҢГУЛДАЛАРЫНГА

БҮЗҮРЕЛИН ЧОН ИЛЕРЕТКЕН

Клубтуң делгем залынга ажылчы чоннар депутаттарының область, район Советтериниң депутаттарынга кандидаттар лепшидер талазы-биле Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчуларының ниити хуралы болган.

Ук хуралга чер-чер Советтеринге сонгуулдалар чорудар талазы-биле Ильинканың № 54 сонгулда округундан ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Советинин депутадынын кандидадынга ол-ла колхозтуң даргазы Павел Михайлович **Середкинни** депутаттың кандидадынга лепшидер деп колхозтуң парторгу Долговтун саналын бүгү колхозчулар бир үн-биле дедтаэннер. Эш Середкин колхоз даргазы хүлээлгезин партияның болгаш колхозчу чоннуң мурнунга ак-сеткилиг күүседи туруп, чонга ол төлептиг ойнаан ооп шыдаар деп аная колхозчулар бүзүрелин илереткеннер.

Оон дараазында чер-чер Советтеринге сонгуулдалар чорудар талазы-биле Бүрен-Бай-Хаактың № 35, 36, 37 сонгулда округтарынлан Каа-Хем районнуң ажылчы чоннар депутаттарының район Советинин депутаттарынга кандидаттар кылдыр колхозтуң түүгү бригадазының бригадири Иван Димитриевич **Паздеринни**, мурнакчы саанчы Ульяна Ануфриевна **Яковлеваны**, мурнакчы комсомолчу тулугжу Билчитмаа Кудрукова **Такталды** колхозчулар бир эп-сеткил-биле депшиткеннер.

Төлептиг эштерни депшидип турар

Улуг-Хем. (Телефон-биле). «СЭКП-ниң XX съездизи» көдээ ажыл-агыы артелинин кежигүннери боттарының ниити хуралынга чыылгаш, ажылчы чоннар депутаттарының район Советинин депутаттарынга кандидаттар кылдыр хой кадарчызы Ондар Ондарович **Бады** биле № 2 сүт-бараан фермазының саанчызы Алдын-кыс Донгаковна **Сундуйну** адап депшиткеннер. А баян-колчулар «Х Улуг хурал» колхозтуң мурнакчы хойжузу Долума Намаевна **Сатты**, Жданов аттыг колхозтуң колхозчулары—колхозтуң мал эмчизи Надажап Монгушевич **Седен-Хуурактны** депшиткеннер.

Колхозчулар район Советинин депутаттарынга боттарының төлептиг кандидаттарын депшидип турган, чоннуң оларга көргүскен улуг идегелинге шынчы болурун, ол идегелди могаг-шылаг чок ажыл-херек-биле шынзыктырарын оларга дазспышаан, чогуур сонгулда округтарынга сонгудар дугайында боттарының чөпшээрелин бээрин кандидаттардан дилээннер.

* * *

Алама Киргеевна **Сат** — Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем фермазының саанчызы. Эрткен чылын аная быжыглаан инек бүрүзүнден-не ол 1779 кг сүттү саап алган. Адама Сат черле ажыл-ишчи, кызымак, бүгүдеге үлегер-чижектиг ажылдакчы. Ферманың ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары комсомолчу Адама Сатты область Советинин депутадынга кандидат кылдыр алаанар.

Хайыракан көдээ Советтиң ажылчы чоннары районда мурнакчы саанчыларның бирээзи, Жданов аттыг колхозтуң саанчызы Кыргыс Монгуш-ооловна **Докпакты** область Советинин депутадынга кандидат кылдыр депшиткеннер. Эш Докпак эрткен чылын 14 инек саап турган, инек бүрүзүнден-не 1300 ажыг литр сүттү саап алган. Ам бо чылын саар инек бүрүзүнден-не 1500 литр сүттү саар деп хүлээлгени алгаш ажылдап турар.

Д. АРАКЧАА.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң Даштыг-Тей сүт-бараан фермазының коллективи Шеминин № 43 сонгулда округундан область Советинин депутадының кандидадынга ол фермада мурнакчы саанчы Анна Кара-Дашовна **Ондарны** бир үн-биле депшиткеннер. Эш Ондарның кандидатуразын колхозчуларның ниити хуралы база бүрүн деткээн.

Чадаана хоорайның Набережная № 27 сонгулда округундан район Советинин депутадынга кандидат кылдыр райпромкомбинаттың директору Василий Ильич **Цвеловту** ол коллективтин ниити хуралындан депшиткен.

Чадаана АТК-ының коллективинин хуралынга ол АТК-ның начальниги Константин Григорьевич **Ванукову** область Советинин депутадынга кандидатка бир эп-сеткил-биле депшиткен.

Эш Н. С. Хрущев Грузияда

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Закавказье республикаларының көдээ ажыл-агыы мурнакчыларының чөвүлел хуралының ажылынга киржири-биле Тбилисиде чеде берген СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев февральдың 4-те Чөөн Грузияның көдээ ажыл-агыы районнарынга чоруп чораан.

Грузияның КП ТК-зының бирги секретары В. П. Мжаванадзе, Грузин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Г. Д. Джавахишвили болгаш республиканың өске-даа улуттукчу ажылдакчылары-биле кады эш Н. С. Хрущев Мухрованскиде сүт бүдүрер совхозка чораан. Н. С. Хрущев мал ажылының фермазын көрүп, малчыннар, механизаторлар, совхозтуң тускай эртемниглери-биле чугаалашкылаан. Инектерниң кайы хире сүт-күрүн, мал чеминин байдалын, мал ажылында хөй күш үнер ажылдарның механизастаашкынын ол сонуургап көрген.

Совхозтуң директору—Совет Армиядан халашкан офицер В. Кордзадзе ажыл-агыының моон сонгаргы хөгжүлдезинин перспективаларын чугаалап берген. Самгорскиниң сугарылга системазының тудуунуң ийиги эзлчээн дооскаанының соонда көдээ ажыл-агыы продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле чаа-чаа аргалар совхозтуң мурнунга ажыттынар дээрзин ол демдеглээн.

Дараазында Сагареджойск районда «Грузия» деп колхозка Н. С. Хрущев чораан. 16 мун ажыг гектар черлиг ол хөй адырларлыг ажылагыйда виноград, мал ажылы чедиишкинниг хөгжүп турар, кукурузаны болгаш өске-даа тараа культураларын өстүрүп турар.

Кукуруза тарыырының дөрбелчиниуяланчак аргазын калбаа-биле ажыглаңар, ол чорук тарылганы ажылдап кылырының комплексилиг механизациязын нептередир арганы бөөр деп Н. С. Хрущев механизаторларга сүмелөөн.

Гурджанск районнуң Качрети суурга ниитинин ажыл-агыйын хөгжүдериниң чугула айтырыгларының дугайында улуг чугаалажыышкын болган. Кахетияның чамдык районнарының колхозтарының даргаларыбиле, совхозтарының директорларыбиле, кукурузачылар-биле, виноградчылар-биле, малчыннар-биле, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле, партия болгаш совет ажылдакчылары-биле аная Н. С. Хрущев ужурашкан. Малдың чем суурун улам ынай быжыглаарының оруктарының дугайында айтырыг аная болган чугаалажылганың юл темазы болган. Кукурузаны эрте кезиптерге оон шөлүнден кукурузаның катап үнүп келирин ажыглап турган мал чеминин ийиги дүжүдүн ап турар ажыл-агыйларның удуртукчуларын Н. С. Хрущев деткээн. Кукуруза өстүрериниң эң-не ажыктыг аргаларын тыварын ол сүмелеп, республиканың көдээ ажыл-агыйын специализастаарының айтырыгларын шын шиитпирлээриниң эргежок чугулазын база аная чугаалаан.

Эш Н. С. Хрущевту чер болганга чүректин эң-не ханызындан, өөрүшкүлүү-биле чон уткуп ап турган.

Ол-ла кежээ Н. С. Хрущев Тбилисиже ээп чедип келген.

АКШ-ТЫҢ ЧАЗААНГА СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ НОТАЗЫ

МОСКВА. (СЭТА). Февраль 4-те ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко АКШ-тың ССРЭ-де элчини Л. Томпсонну хүлээп алган болгаш ядролуг чепсектин шенелделерин соксадыр дугайында Женевада үш күрүнелеринин чөвүлел хуралының ажылынын дугайында айтырыгның талазы-биле АКШ-тың чазаанга Совет чазактың нотазын аная тудускан, ол болза, 1961 чылдың январь 26-да АКШ-тың чазаанын нотазынга харыы нота болур.

Үш күрүнелеринин Женева чөвүлел хуралының ажылын катап эгелээрин февраль 7-ден март 21-ге чедир сонгаарладыр деп АКШ-тың чазаанын дилээнге Совет чазак чөпшээрешкен.

Ядролуг шенелделерни соксадыр талазы-биле чөвүлел хуралын ажылын аргалыг-ла болза дүрген чедиишкинниг доозар кылдыр чорудар деп АКШ-тың чазаанын нотада илергейлээн чүткүлүн Совет Эвилелинин чазаа медээ кылыр хүлээп ап тур деп нотада чугаалап турар. Чөвүлел хуралдың ажылы ядролуг чепсектин бүгү шенелделерин соксадыр дугайында дүгүржүүшкүнну чедип алыры-биле болдунар-ла кыска хуусаада доозулган турзун дээш бүгү күжениишкиннерни баш удур алырынга Совет чазак болдунун талазындан белен.

Италияның чазаанга Совет чазактың медеглели

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң Даштыг-Тей сүт-бараан фермазының коллективи Шеминин № 43 сонгулда округундан область Советинин депутадының кандидадынга ол фермада мурнакчы саанчы Анна Кара-Дашовна **Ондарны** бир үн-биле депшиткеннер. Эш Ондарның кандидатуразын колхозчуларның ниити хуралы база бүрүн деткээн.

Чадаана хоорайның Набережная № 27 сонгулда округундан район Советинин депутадынга кандидат кылдыр райпромкомбинаттың директору Василий Ильич **Цвеловту** ол коллективтин ниити хуралындан депшиткен.

Чадаана АТК-ының коллективинин хуралынга ол АТК-ның начальниги Константин Григорьевич **Ванукову** область Советинин депутадынга кандидатка бир эп-сеткил-биле депшиткен.

элчини С. П. Козырев Италияның даштыкы херектер министри А. Сеньиге чораан болгаш барыын-герман шериглериниң кезектерин тургузар кылдыр Сардиния ортулукта шериг баазазын тывысканы-биле, а ол ышкаш ол ортулукка өөредилгешенелдени чорудар сорулга-биле ракета салып үндүрер черни ажыглаарын Барыын Германияга чөпшээрээнин холбаштыр медеглели Совет чазактың дазсканын ёзугаар Сеньиге кылган.

Совет чазактың медеглелинде айтып турары болза, итали девискээрде шериг баазаларын Барыын Германияның чепсектиг күштеринге тывыспышаан, Италияның чазаа база бир айыылдыг базымны кылып, ынчангаш барыын-герман дайынзыраңнары болгаш өске-даа тараа культураларын өстүрүп турар-дыр.

Айыткан базымче Италияның чазаанын кичээнгейин көрүндүрбүшаан, Совет чазак делегейиниң дүшкүүрлүг чоруун чымчадырынче угланган күрүнелеринин күжениишкиннеринге шаптык чедирги дег ындыг хандыг-даа түүлүү болдурбазынга, а ол ышкаш совет-итали харылзааларның экижиринге дузалаар деп кара чангыс күзелди удуртулга болдуруп турар.

Кылдынган медеглелдин утка-шынарын итали чазакка дыңнадыр мен дээрзин А. Сеньи чугаалаан

(СЭТА).

В. И. ЛЕНИННИН ЧОГААЛДАРЫ

МОСКВА. (СЭТА). В. И. Ленининиң Чогаалдарының бүрүн чыылдазының он дөртү тому паралгадан үнген, ол томну СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизмниң институду белеткээн болгаш Күрүненин политиктиг ном үндүрер чери үндүрген. Владимир Ильичиниң 1906 чылдың сентябрь — 1907 чылдың февральга чедир бижээн чогаалдары ында кирген.

РСДАП-ниң ийиги конференциязынга (бирги бүгү-россий) Владимир Ильичиниң илеткелин, допчу харыызын болгаш чугааларын он дөртү томда бир-ле дугаарында парлап үндүрген. Конференцияга Ленининиң киргени «Онза бодалдың» бүрүн бижимелин, «Ажылчын съезд болгаш эсерлер-биле каттышканы» деп чүүлүн, 1907 чылдың январьда РСДАП-ниң Петербург организациязының ниити хоорай губерия конференциязынга Ленининиң илеткелин томда бир-ле дугаарында парлап турар.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ПЛЕНУМУНУҢ ИНДИРИНДЕН

МУРНАКЧЫ КОЛХОЗТАРНЫҢ ДЕҢНЕЛИНГЕ ЧЕДЕР ДЭЭШ

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агыы артелин эш Куулар Шулуу даргалаандан бөөр ниитиниң ажыл-агыйы мурнукузундан элээн башкарлып, колхозчуларның күш-ажылчы идепкейи бедип, эрткен ажыл-агыы чылында багай эвес түннелдерни чедип алган болгаш мурнакчы колхозтарның деннелинге чедер дээш демисежип турар, ам чамдык көргүзүглер-биле оларны четкен-даа. СЭКП Тыва обкомунуң чаа эрткен пленумунга эш Куулар саналынга мынчаар чугаалаан:

— Бистин колхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин болгаш эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын улуг өөрүшкү-биле хүлээп ап, көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер, совет улустуң чаагай байдалын улам эжижидер талазы-биле төөгүлүг документилер кылдыр көрүп турар. Ол дугайында партияның Төп Комитединге, эш Никита Сергеевич Хрущевка колхозчулар өөрүп четтиргенин илередип турар.

Бистин артельдиң ажыл-ишчилери 1960 чылда мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүсеткеннер. Күрүнеге сүт садарының хүлээлгезин 120 хуу, дүктү—114 хуу күүсеткен азы 1959 чылдагызындан 52 тонна хөй сүт, 46 центнер хөй дүк саттынган. Хой бүрүзүнден кыргылда 2,5 кг болган. Күрүнеге эт садарының планы 101,7 хуу күүсеттинзе-даа, социалистиг хүлээлге күүсеттинмээн.

Бисте көдээ ажыл-агыы бүдүрүлгезинин кайгамчыктыг мурнакчылары тыптып турар. Хойжу М. Балчыр 1960 чылда 100 хойга онзаштыр 140 хураган алыр дээн хүлээлгезин 150 кылдыр күүсеткен. Хойжу Маннай-Кара база ындыг хүлээлге алгаш, 100 хойдан-на 145 хураган алган. Кадарчы М. Тарбый 38 инекке чагыштырып доруктурган 80 бызааларының хонукта баш бүрүзүнүн ортумак дензи немелдезин 1050 грамм кылдыр семирткен.

Эрткен чылын барыын талакы районнарга күштүг кандаашкын турзажок, колхоз тараа культураларының гектар санындан 8,7 центнер дүжүттү алган. Кукурузаның чамдык участоктарының гектар санындан 311 центнер ногаан массаның дүжүдү алдынган. 1961 чылда кукуруза тарылгазын эрткен чылдагызындан 2,5 катап улгаттырар деп шиитпирлээн бис. Эрткен чылын колхоз малдың баш санын өстүрериниң планнарын күүсеткен.

Бодувустуң аргаларывысты санап көргеш, 1960 чыл-биле деннеэрге чеди чылын төнчүзүнде инектерниң баш санын 2 катап көвүдедир деп шиитпирлээн бис. Ол чорук сүттүн ниити саалдазын 3 катап көвүдедирин хандырар.

Мээн ажылдап турарым «Большевик» колхоз бүдүн чартык чыл бурунгаар чүгле районга эвес, харын обласка белин эң хөжүдүнгай колхозка санадын турган. Эң чоокку хуусаада хожудаашкынны ажып эрткеш, оода ортумак колхозтарның деннелинге чедер өис деп партия обкомунуң болгаш райкомунуң мурнунга сөзүвүстү берген турган бис. Ол дээрге бистин бирги хүлээлгевис болган.

Партия биле чазактың хүн бүрүде дузаламчызының ачызында, колхозчуларның эки ажылдаанының түннелинде бо хүлээлгевисти күүседип алган бис. Өре-ширевисти саныжып, колхозчуларга авансыны доктаамал берип, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыдып, ажыл-агыйжы эвес чорукту узуткап турар апарган бис. Ам хожудангай колхозка санаттырбайн, харын чамдык хүлээлгелерниң күүселдези-биле мурнакчы колхозтарга деннежип турар апарганыыс өөрүнчүг. Ынчалза-даа бистин кылып алган чүүлүвүс ам-даа эвээш. Бистин мурнувуста кылыр ужурлуг ажылдарывыс хөй.

Эштер! Көдээ ажыл-агыйны дүрген хөгжүдеринге чугула чамдык айтырыгларга доктаар деп бодап тур мен. Бисте улуг күш үнер ажылдарны, ылангыя мал ажылында, механизастаарының херээ кончуг багай чоруп турар. Механизастатынган фермаларны тударынга чугула материалдар чок, саалда агрегаттары чок. Кол четпес чүве болза бо ажылдарны механизастаарынга тускай эртемниг кадрларның чок болуп турарында. Ыяш болгаш демир чондурар токарь станоктар биске кончуг чугула. Ынчалза-даа олар тывылбайн турар.

Суггарылганын чугулазын хөй удаа чугаалажып турар бис. Ынчалза-даа улуг шөлдерге кедилиг суггарылга системазын хол-биле кылыры болдунмас. Ындыг болганда буга казар техника херек. Ол, колхоз бүрүзүнге чедишпес-даа болза, оода СТС-ке турза чогуур. Улуг шөлдерни, ылангыя бистин девискээривисти чадап үнүштер ээлөөн. Оларны чүгле хол-биле аштап, арыглап турар бис. Манда техника база негеттинин турар.

Бистин районда чангыс-даа колхозтарылга эзлчештирилгезинге кирбээн. Оон түннелинде шөлдер үр үеде ажыглал чок кагдынып турар. Мындыг чорукту узуткавас болза эки дүжүт ап шыдавас бис. Бо ажыл талазы-биле бисте областың көдээ ажыл-агыы эргелели болгаш райкүүском практиктиг дузаны көргүссе чогуур.

Сөөлгү үеде чамдык колхозчуларның хуула малы көдээ ажыл-агыы артелинин Уставында көрдүнгенинден ажып турар чүүл бар. Ол чорук оларның ниитиниң ажыл-агыйынга киржилгезин эвээжедип турар. Моңу таарыштыр көөрү чугула.

Бо үеде колхозтарда механизатор кадрлар өзүп үнген. Ынчалза-даа чогуур белеткелдиг механиктер, трактор бригадазының бригадирлери хөй черлерде чок болуп турар. Ынчангаш Кызылда көдээ ажыл-агыы техникумунга механиктер, бригадирлер белеткээр тускай салбырны ажыдары чугула. Анаа 7 классан ооду эвес билиглиг, практиктиг ажылга дуржулгалыг кижилерни өөретсе чогуур.

Областың көдээ ажыл-агыы эргелели колхозтар даргаларының семинарын чүге чорутпайн турарыл? Ажылдың дуржулгазын солчуру-биле ындыг семинарны чорудары база өске областарга барып, мурнакчы ажыл-агыйлар-биле таныжар экскурсиялары организастаары чугула.

Бодувустуң аргаларывысты санап көргеш, чеди чылдың үшкү чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган бис. Алдынган хүлээлгелерни күүсеткеш, СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг ужуражыр бис дээрзин колхозчуларның мурнундан чугаалаарын чөпшээреп көрүнер.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА ШӨЛДЕРЖЕ ӨДЕК СӨӨРТҮЛГЕЗИНИҢ ЧОРУП ТУРАРЫ

(1961 чылдың февраль 1-де)

Районнарның колхозтары	Планын күүсеткен хуузу
Эрзин	7,8
Сут-Хөл	6,4
Бай-Тайга	5,2
Танды	3,5
Чөөн-Хемчик	2,3
Барыын-Хемчик	2,0
Улуг-Хем	1,2
Чаа-Хөл	0,8
Бии-Хем	0,8
Каа-Хем	0,7
Өөвр	—
Тес-Хем	—
Совхозтар	
«Тиилелге»	7,2
«Межегей»	3,9
«Кызыл партизан»	0,6

Областың колхозтарында өдек сөөртүлгезинин планы чүгле 1,9 хуу, совхозтарда 2,1 хуу күүсеттинген. Февраль 1-ге чедир «Элегес», «УТКА 25 чылы», «Өөк», «Барлык» совхозтар болгаш Өөвр, Тес-Хем районнар шөлдерже чангыс килограмм-даа өдек сөөртпээннер.

Эш Н. С. Хрущевтуң СЭКП ТК-ның январь Пленумунга чугаазын тускай ном кылдыр үндүргени

Күрүненин политиктиг ном үндүрер чери СЭКП ТК-ның январь Пленумунга 1961 чылдың январь 17-де эш Н. С. Хрущевтуң «Улустуң чаагай байдалын белидери болгаш көдээ ажыл-агыы продуктуларын бүдүрериниң улам көвүдериниң сорулгалары» деп чугаазын ном кылдыр парлап үндүрген.

Номнуң тиражы бир миллион кезек.

(СЭТА).

Эш М. А. Сусловтуң СЭКП ТК-ның январь Пленумунга илеткелин ном кылдыр парлап үндүрген

СЭКП ТК-ның январь Пленумунга эш М. А. Сусловтуң «Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралының түннелдериниң дугайында» 1961 чылдың январь 18-те кылган илеткелин ном кылдыр парлап үндүрген.

Күрүненин политиктиг ном үндүрер чери ук номну массалыг тираждыг кылдыр үндүрген.

(СЭТА).

Часкы хову ажылдарынга

☆ ☆ ☆

„СКАЛА"—КЫЗЫЛ-ТАСТЫҢ ҮНЕЛИГ СОРТУ

Кызыл-тастың «Скала» деп сорттун 1958 чылда бистиң обласка райончудуп тарып эгелээн турган. 1960 чылда ооң тарылгазы 2757 гектар четкен ийикпе 1959 чылга удур 8 катап көвүдээн. 1961 чылдың планында «Скала» сорттуң тарылгазын элээн улуг хемчээлдиг кылдыр калбартыры көрдүнген. Ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш тускай өртемниглери ол сорттуң аажок сонуургап, ооң тарылгазын калбартыр дээш, үрезинин тып ыарын чугулаап турарлар. Ол кызыл-тасты ынчаар сонуургап турарының ужуру үүдел?

Тыва автономнуг областың сорт участоктарынга «Скаланың» шенелдези 1956 чылдан бээр чоруттунуп келген. Ол үениң иштинде ук сорт өскелери-биле дөмейлээрге шенелде үезинде дараазында дүжүтту (центнер-биле) берген:

Сорттар	Чөөн-Хемчикте шенелде участогу—1957—1960 ч.	Таңдының шенелде участогу 1958—1960 ч.	Бии-Хемниң шенелде участогу 1956—1960 ч.
Скала	32,5	20,7	25,0
Мильтурум —553	34,0	22,7	—
Альбидум —3700	—	22,4	—
Тулун —14	—	—	23,4
Московка	36,6	—	—
Лютесценс —62	—	—	26,6

Бо таблицадан алгаш көөрге, «Скала» дүжүлү-биле өске райончуткан сорттардан бичии-ле тудуу, а оларның чамдыктарын ажып турары билдинер. Ол дугайын бүдүрүлге хевирниң дуржулгалары бадыкап турарлар. 1959 чылда Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозка бүдүрүлге шенелдезинге дүжүт талазы-биле «Альбидум-3700» гектар бүрүзүнден-не 21,0 центнер, «Скала»—20,2 центнер болган. Таңды районнуң «Кызыл партизан» совхозунга «Скаланың» дүжүлү «Альбидум-3700»-ке деп азы гадан 18,5 центнер болган. Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунга 2 чыл дургузында бүдүрүлге шенеддезинде «Скаланың» дүжүлү гадан 21,8 центнер, а «Лютесценс-62»-ниң—20,8 центнер болган.

Ынчалзажок дүжүттүү дээрге сорттун үгле чангыс талазы болур. Ооң хлеб быжыртынар шынарын көөрү база чугула. Быжырган хлевинин, тараазының ниити кылаңнаажының, далганында тудуштурар клейковинаны ап турарының талазы-биле «Скала» бодун дээре сорттарның бирээзи кылдыр көргүскен. Чижээлээрге, 1959 чылда Чөөн-Хемчик районнуң шенелде участогунга алдынган дүжүт дараазында көргүзүглерлиг болган:

Сорттар	Тарааның ниити кылаңнаажы (хуу-биле)	Далганда тудуштурар клейковина (хуу-биле)	Далганың күжү (тускай хемчээл-биле)	Хөөчели, чымчаа (балл-биле)
Скала	89	38,0	342	5
Мильтурум-553	54	36,0	365	3,5
Күштүг кызыл-тастарның кудулавайн турза чогууру	70	30	300	4—5

Үстүнде көргүзүглерден алырга, «Скала» бистиң областың байдалынга тааржыр, тараазының кылаңнаажы бедик хуулуг бооп, далганында клейковинаны 8 хуу чедир ап, далганының шынарлыының болгаш хөөчел чымчааның талазы-биле чогуур негелдеден бедик бооп турары билдинген.

Ол дээрге, ук сорттун кол артык шынары болур, ындыг шынарны ол өске райончуткан сорттардан дүжүт талазы-биле кудулавайн берип турар. «Скала» быжырган хлевинин шынары-биле-даа ажыг. «Скала» бедик дүжүттүг болгаш күштүг кызыл-тас болганы-биле аная сонуургал улуг. Күрүне күштүг кызыл-тастарның тараазын анааларындан 40 хуу ажыг кылдыр төлеп берип турар.

«Скаланың» үнер үези кыска, быжыычал болганы база бистин обласка тааржыр. Бии-Хем районнуң сорттар участоктарынга хөй чылдарда чоруттунган дуржулга «Тулун—14» 111 хонгаш, «Скала»—112 база «Лютесценс-62»—115 хонгаш быжарын көргүскен. Таңдының сорт участогунга «Скала» сорт «Альбидум—3700-тен» 4—11 хонук эрте быжары тодаргайлаттынган.

«Скала» сывының быжыг, ушпазы-биле база онзаланып турар. Таңдының үрезин участогу сугаттыг черге ушпас талазы-биле 5 балдыг турарын көргүскен. «Альбидум—3700» 3,5—5 балдыг болган. Ооң ынай «Скала» чеми төгүлбес, кезип каан чыдырда үнүүчел эвес болганы ону механизация күжү-биле ажаап аарынга эки бооп турар. Ооң үрезини улуг болгаш 100 борбак тарааны дендилээрге, 33—44,9 грамм четкилей бээр.

Бо бүгү көргүзүглер ол райончуткан чаа сорттардан ооң дыка артык күштүүн көргүзүп турар. Ам соруга болза, ук сортту улам калбартып тарыыры, чамдык чымчак сорттарны ооң-биле солууру болур. Сорт чок үрезиннерден ангыда, «Тулун—14» болгаш «Альбидум-3700» сорттарның күсели-биле ооң тарылгазын калбартыры чугула бооп турар. Областың ажыл-агыйларынга сорт чок тарылгалар черле турбаза эки.

Күштүг кызыл-тасты—«Скаланы» калбаа-биле тарып, бүдүрүлгеге киирери — ажыл-агый удуртукчуларының болгаш агрономнарның хүндүлүг хүлээлгези болур.

В. ВАСИЛЬЕВ,
Күрүненің үрезин сорттарының четкизинин Тыва областа инспектор-агроному.

Татьяна Козынцева Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем фермазынга келгеш, ажылдап эгелээнден бээр үгле ийи чыл эрткен. Бо үениң иштинде ол кызымак ажылдап, бодунуң өөрүнге үлегерин көргүзүп келген.

Ам Т. Козынцева ферманың ак саржаг кылыр заводунуң эргелекчизи. Завод чеди чылдың ийиги чылында күрүнеге бирги сорттуң 11 тонна саржаан дужааган. СЭКП ТК-ның январь Пленумунга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш калбарган социалистиг чарышка киришкеш, ол завод январьның бирги чартыында 4 центнер ак саржагны дужааган.

— СЭКП-ниң XXII съездизинге чедир Төрээн чуртка эрткен чылдагы күүсеткенивистен хөй саржагны бээр дээш ажылдаар бис—деп коммунистиг күш-ажылдың бригадазының кежигүнү Т. Козынцева чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Т. Козынцева ак саржагны савалааш, садыгже чорударынга белеткеп тур.

Фотозу А. АИРНИЙ.

Колхоз тудугларында темпини дүргедедир

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарының ажыл-ишчилериниң мурнунда тудуг талазы-биле соруулгалар бо чылын салдынган. 1961 чылдың тудуг онаалгаларын хуусаа бетинде — СЭКП-ниң XXII съездизинге белек кылдыр күүседири дээш чарышка киришкеш, тудуг бригадаларының кежигүннери тудуг ыяжының белеткелин багай эвес чорудуп турарлар.

Районнуң колхозтарынга бо чылын чурттталганың, культура-амыдыралдың, бүдүрүлгениң тудугларынга хереглеттинер 23.200 кубометр ыяшты белеткээри көрдүнген. Ыяш белеткели чамдык колхозтарга эрткен чылдың ноябрь, декабрь айларда-ла эгелээн. Январь 20-ге чедир колхозтар ниитизи-биле 4500 кубометрни тайгада белеткеп, ооң 600 ажыг кубометрни тудуг шөлдериндe эккеп алгылаан. Ыяш белеткелинде ниитизи-биле 233 кижи, 53 аът, 8 прицептиг автомашина, 3 трактор ажылдап турар.

Тудуг ыяжының белеткели «Большевик», Октябрь 30 чылы», Сталин аттыг колхозтарда дүрген темп-биле чоруттунуп турар. «Большевик» колхозтуң баштаар чери ыяш белеткелинде эш И. Кекейге удуртурган 60 кижини, 8 аътты, бир тракторну болгаш прицептиг автомашинаны доктаамал ажылдадып турар. Сөөлгү хүннерге чедир ында 2500 кубометр ыяшты кескеш, орукче сөөрткен. Тудуг черлериндe 100 ажыг кубометр чедиртинген. Ыяш белеткечилериниң доктаамал ажылаарынга өки байдалды тургускан. Тудуг ыяжының белеткелин черчер Советтеринге сонгулдаларның хүүнге чедир чедиишкинниг доозар соруга большевикчилернин мурнунда салдынган болгаш чарыш калбарган. Кегээн-Булактың эзимнериндe «Октябрь 30 чылы», Сталин аттыг колхозтарның тудугжуларының ажылы түлүктеп турар. Ол ийи колхозтуң эштер Серемаа биле Комбуштайга удуртурган бригадалары кайызы-даа 1000 ажыг кубометр ыяшты кезип, планының 40 хире хуузун күүседип алганнар. Тудуг черлеринге «Октябрь 30 чылы»—300 ажыг, а Сталин аттыг колхоз 250 ажыг кубометр ыяшты сөөртүп алган. Тыртар күштерни колхозтарның баштаар черлери чөптүү-биле тургускан. Булун-Терек — Кегээн-Булак аразында прицептиг ийи автомашина «Октябрь 30 чылы» колхозтуң ыяш сөөртүлгезин соксаал чокка чорудуп турар.

Мооң-биле кады тудуг ыяжының белеткелинде чамдык колхозтарның дүрген темпизи турзажок, Ленин аттыг, «Искра», «Коммунизмче орук», «Хорум-Даг» колхозтарда байдал тоң багай. Кайызы-даа 3500 кубометр ыяш белеткээр планныг Коммунизмче орук», Ленин аттыг, «Искра» колхозтар үгле 200—300 кубометрни белеткеп, «Коммунизмче орук» биле «Искра» тудуг объектилеринде үгле 30—50 кубометрни дажып алган, а Ленин аттыг колхоз сөөртүлгеже кирбээн. «Хорум-Даг» кедээ ажыл-агый артели 3000 кубометрден үгле 100-ле хире кубометрни белеткээн, ооң чангыс кубометр хире-даа эккелдиртинмээн. «Коммунизмче орук» колхозтан тайгада 30 кижи, 10 аът ажылдап турза-даа, ында күш-ажылдың организастыы четпес тургустунган. «Искра» колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Доктугу), тудуг бригадазы (бригадири эш Балган) ыяш кезер участогун лесхоз черинден айтыртып, билет салып албайн, туразы-биле 300 кубометр ыяшты кескен. Лесхоз черинден ыяш кезер участок айтыртып ап, ооң өртээн төлээрин негээрге, ажылын соксадып, кезип белеткээн ыяжын районнуң тараа хүлээп алыр пункт черинге сөөртүп эккеп, садыглап турар.

«Коммунизмче орук», «Октябрь 30 чылы» колхозтар тудутта ыяш кезер моторлуг бир-бир, а «Большевикте» моторлуг ийи хирээлерни садып алза-да, оларны өскээр, оттулар ыяш доораарынга ажыглап турары буруу. Кайы-даа колхозтарда ыяшты тудуг черлеринге сөөртүрүнге ат транспортун барык-ла ажыглавас, оларны ужурган ыяшты орукка үндүр сөөртүү-биле кызыгаарлаттынып турар.

Тудугну кышкы үеде чорударын колхозтар баштаар черлери боттуу-биле удуртпайн турар. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң бызаңчылары бо чылын тудар школаның ыяжын чаа-ла чонуп эгелээн. «Коммунизмче оруктун» Чыраа-Бажында шаа-туттунган клубтун, дөрт болгаш ийи-ийи аал ишти чурттаар бажыннарның чедир кылыышкынын, «Большевик» кедээ ажыл-агый артели тудар клувнуң дөжөн салып эгелээн. Ооң өске колхозтарда кандыг-даа тудуг чоруваайн турар.

Тудуг ыяжының белеткелинде четпестерни чайладып, бо ажылче күштерни организастап турган, ыяш белеткелин март 5-те чедиишкинниг шиитпирлээри негеттинип турар.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

АНЫЯК САДЫГЖЫ

Монгуш Ильич бо эртен магазинни эртежик ажыдыкан. Магазинге турган садып алыкчыларның бирээзи өөрүшкүзүн илередип, мынча дээн:

— Эрес-ле эр-дир бо, мурнундагы садыгжыларга канчап-даа деннээр арга чок-тур.

— Ындыг харын, мында чылын көрбес бе, бараан-сараан-даа чурумчыскаалдыг—деп, бирээзи ооң чугаазынга каттыжып кагды.

Олар садыгжыга ындыг үнелелин чүге чугаалааныл? Монгуш Ильич Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозтуң кедээ магазинин эргелекчилеп кирге-ле үш ай чедип турар. Садыг ажылынга сонуургаачал, биче сеткилдиг ол аныяк садыгжы ажылдап киргеш, чонга чугула хереглиг бараанларны дүрген эккелдирип, мурнунда соок турган магазинге суугуну, контрамаркаларны кылдыртып алган. Ам ында чыгыг болгаш чырык. Бараанларның адын, өртээн улгаттыр бижээш аскан. Чамдыкта чонга чугула бараанар эвээжей бээрге, Монгуш колхозтуң автомашиназын чөпшээредип алгаш, район төвүнче хаптар. Ол эрткен айларда бараан саарылгазының планнарын үргүлчү ажыр күүседип келген. Ындыг садыгжыларга колхозчу ажыл-ишчилер ынак болгаш ону хүндүлээрлер.

Х. КАРА-ООЛ.

Чугула чүүл

Мооң мурнунда ыраккы Мөгөн-Бүреннин малчыннары хлеб быжырарының аргаларын билбес болганындан ону Мугур-Аксының эзш-чем магазининден садып ап турганнар.

Ам «Малчын» колхозтуң Мөгөн-Бүренде малчыннарында хлеб быжырып билбес кижилиг өг-бүле барык чок. Ында партия организациязының секретары Чымба Севильдин удуртулгазы-биле 28 өрегенин 53 кижилери хлеб быжырарынга өөренип алган.

С. ОЧУР-ООЛ,
Бай-Тайга район.

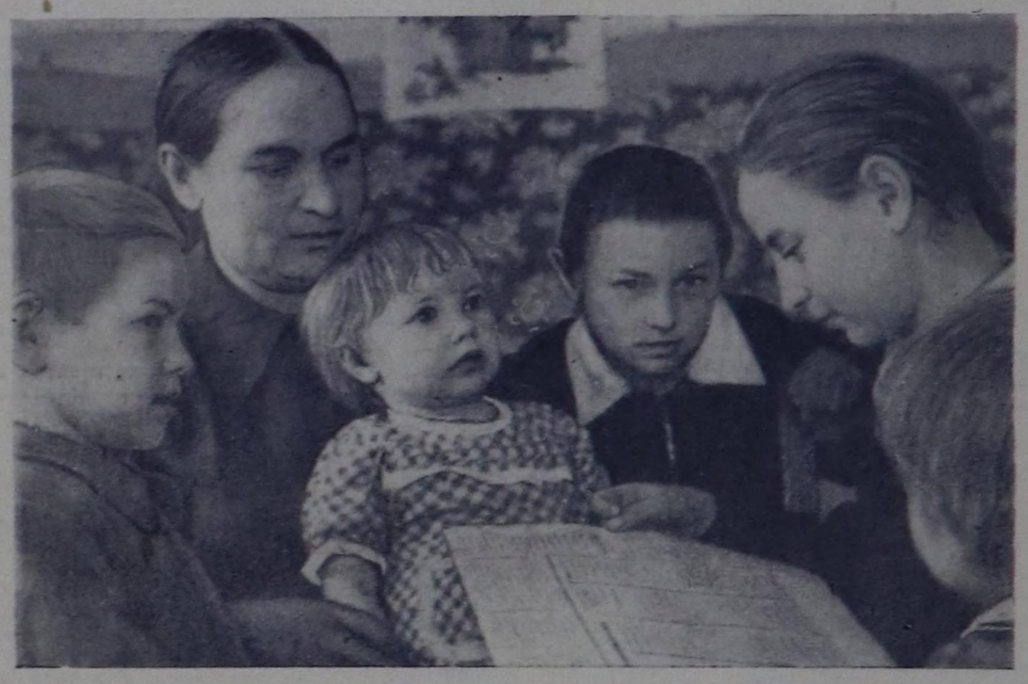

Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи Ульяна Кузьмовна Борисова он уругларны төрээн болгаш кижизиткен. Бодунуң уругларын ажыл-ишке ынак, культурлуг кижилер кылдыр өстүрер дээш ол хөй күштү үндүрүп, хоорайда үлегерлиг ада-иелериң бирээзинге санаттырып турар. Чоокта чаа Ульяна Кузьмовнага аас-кежиктиг хүн таварышкан: ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Чарлыы-биле анаа «Маадыр-не» деп хүндүлүг атты тывыскан.

Чурукта: оларның уруу—дөртү классчы Валя ол өөрүшкүлүг дыңнадыгны парлаан солунну авазынга, бодунуң дунмаларынга номчуп берип олур.

Фотозу А. Чапайкиннии.

Септелгениң шынарын дораан хынаар

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген Улуг-Хем районнуң СЭКП XX съездизи аттыг колхозунуң тараажылары чеди чылдың үшкү чылының часкы тарылгазынга өки белеткелдиг ужуражыр дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Бирги хову бригадазында Х. Сюрюн-оолтуң удуртканы үрезин арыглаар звено «ОС-3» деп машина-биле 361 тонна кызыл-тас үрезинин арыглап дооскан. Ам 102 тонна сула үрезинин сорттуг үрезинге орнаары арткан. Х. Дадар-оол бригадирлээн огород бригадазының ажыл-ишчилери 41 тонна картофель үрезинин бүрүүн арыглаан болгаш чылыг подвалда кадагалап турар, рассадалар олуртур 14 оңгарны арыглап аштаан, парниктер шывыгларын кылып эгелээн, 200 парник рамалары белен.

Чазын 1,5 гектар капуста олуртур шөлде ириндi өдек төктүнген, парник оңгарларынга 320 тонна өдекти сөөртүп төгер ужурлуг, а херек кырында 100 тоннаны төккен.

Механизаторлар 9 тракторнуң 6-зын, 16 сеялканың 7-зин, илиирлериниң 86 хуузун септээн. Септелгениң үзүлдүп турары кымга-даа билдингир «П-3» деп андазынарның, лущильниктеринин, прицептеринин хөй нуруузу ам-даа септеттинмээн. «Беларусь» деп 5 тракторнуң чаңызының даа септелгези четче доозулбаан. Септелгениң темпизин дүргедедири чыңгыы негеттинип турар айтырыг СТС-те ажыллап турар 8 механизаторлар дыштанып хүн санында-ла чаныып чоруп турары таарышпас. Дараазында хүн санында оларның ажылга озалдап кээп турары чангыс удаа эвес.

Ниитинин ажыл-агыйында механизатор кадрларның саны өскен. Артель эрткен чылын 15 кижини областың механизация училищезинге өөредип алган, ооң аңгыда 27 трактористер, 20 прицепщиктер бар. Ам оларны бүгү-ле септелге ажылынга чөп ажыглаары чугула.

Колхозтуң септелге машиназы үрелик. Ооң будказында артык кезектер читкен. Будканы дуглап, шоочалап албаан ужурунда, ооң ишти бичии уруглар ойнаар чер апарган. Техниканы шак мынчаар камгалал чок тургузары—харыысалга чок чорук болур. Механик эш Малчын-оол, инженер-механик эш Горбатов олар бо дугайын чогум канчаар көрүп турар ирги?

Кедээ ажыл-агый машиналарының амгы үеде септелгези артык кезектер чок болганы-биле ара соксаарынга четкен. СТС артык кезектерни чогуур үезинде белеткевээн ужурунда, септелгеге шаптыктаашкын таварышкан. СТС-тин септеп үндүрген тракторларының шынары куду деннелде, чул дизе, ооң чоокта чаа септеп дооскан бир трактору мал чемнери сөөртүп турда дораан үрелген. Үгле дээрге ол тракторнуң катогу эрги болган, ону солуур ужурлуг турган. Катоктарның даштыкы каттары буступ дүшкен. СТС ам ол тракторну катап септээр ужурга таварышкан. Септелгези доозулган трактор, кедээ ажыл-агыйның машина бүрүзүн, септеп-херекселди дораан-на хынаар херек. Багай шынарлыг септеттинген техниканы катап эки шынарлыг кылдыр септээр ужурлуг.

Т. ХОВАЛЫГ,
«Шынның» штаттан даныкаар корреспондентизи.

Делгелге болгаш амыдырал

Областың культурлуг амыдыралында бир чаа болуушкун — чурукчу Сергей Кончукович Ланзының ажылының бир дугаар чогаадыкчы түннел делгелгези бооп турар. Ук делгелгеде чурукчунуң өөренип чоруан чылдарында бижээн чуруктары болгаш сөөлгү чогаадыкчы ажылдары киришкен. Тематика талазы-биле чараргa Тываның төөгүзүнге тураскааткан элээн чуруктар, портреттер, академиягa өөредилге чуруктары, база янзы-бүрү плакаттар болгаш өпизоттар ында киржип турар. Залга сынмаанының хараазында хөй-хөй чуруктар делгелгеде шупту киришээн. Ынчангаш чурукчунуң бүгү чогаадыкчы ажылын моон түннээри берге.

Делгелгеде Тываның төөгүзүнге тураскааткан элээн хөй чогаалдарның бирээзи «Думбей эрткен үе» деп чурук. Бо ажылды Казаньның чурук училищезин доозуп тура чурукчу бижээн. Чуруктун утказы—Алдан-маадырларның киржикчилерин каржызы-биле шаажылааны. Чурукка бөдүүн чоннуң овур-хевирин бичии уруун чуьштөөн ие-биле көргүскен. Аныяк чурукчу ол ажылынга берге үеним качыгдалын ында тодаралып шыдаан.

Ол-ла ажылга холбаштыр чурукчу «Алдан-маадырларның тура халыышкынының соонда» деп ажылды база бижээн. Ында чурукчу ийи уруулданышкан таларны көргүзүп, тиилеттирбээн чоннуң демиселге чаныш-сыныш чогун чуруп көргүскен.

Тываның национал-хосталгалыг революциязының эгезинге тураскааткан «Кызыл партизаннарның Тарлашкын тулчуушкунундан Самагалдайга тиилелгелиг келгени» деп чуруу солун. Бо ажыл совет чурукчу Грековтун чамдык чуруктарынга дөмейлежип турза-даа, ооң чураан будуктарының өөн тыва бойдусту, ынчаардагы кижилерни дыка шын көргүскен.

Делгелгеде онзаланчак ажылдарның бирээзи «Партизаннарже!» деп чурук болур. Бо ажыл чурукчунуң профессионалдыг деннелиниң бедээнин, будуктун өн тургузуун ажыглаарынга болгаш композиция талазы-биле ооң мергежилин илередип турар.

Ынчалза-даа С. К. Ланзының чамдык четпес үүлдерин маңаа чугаалавайн барып болбас. Дүвүренгиг 20 чылдарны көргүскен чуруу база бар. Дорт шимчээшкин сула көргүстүнгениилен үеним байдалы четче илереттинмейн барган. Ооң ынайгы маадырларның мунган аттары көрүкчүүн сеткилинге маргылдаалыг бодалдарны болдурар. Ол ышкаш база маадырларның туружунуң арезында харылзаазы, чарлыышкынны четче илереттээнинден чоок эвес апарган.

Бо темага чурукчунуң баштайгы белеткел ажылы тургузуунуң база тыва кижилериң арезында харылзаазын көргүскениниң талазы-биле таарымчалыг болганы-биле көрүкчүлерни бүзүредир.

База ол-ла үеним көргүскен «Хосталганың дугайындa ыр» деп ажылы бар. Бо чурук өн талазы-биле солун ажылдарның бирээзи. Орай кежээ. Одаг чалбыыжының херели кижилерниң арын-шырайларын, идик-хептерин шона чырыып, маадырларның сагыш-сеткилин илередип турар. Бо чуруктy чедип кылып, ам-даа эжиидерин чурукчуга күзеде эки.

Допчузу-биле чугаалааргa, чуруктарның хөй кезин эрткен үеним төөгүп көргүскен.

Күш-ажылдың маадырлары, коммунистиг күш-ажылдың бригадаларының кежигүннери, улетпүрүнүң чугула түүглары дээш, бистин амыдыралывыста аддаржыдып, мактаксанчыг үүлдер области хөй болгай. Бо талазы-биле чурукчу С. К. Ланзының делгелгезинде Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Лопсанчаптың, хойжу Увангурнуң портреттери бар ол-ла. Моон ап көөрге, чурукчу амыдыралдан чыдып каан турар деп чугаалаары үндезинниг-дир. Материалдыг базазны тургузарындaн ангыда, бистин партиявыстың бир чугула ажылы—келир үеним тургузукчуларын кижилериг болур. Ол ажылды чон орттузунга чорударының бир кол хевири уран чурукчунуң күжү-биле кижилерниң эстетиктиг чараш сагыш-сеткилин шын илередири. Бо чаагай соруулганы чурукчу чедир үнелеваанинин хараазындaн делгелгенин залында кижини өөртүптер, кижиге чаа чараш бодал киирер чуруктар эвээш.

Делгелгеге холбаштыр областың культура эргелелинин адрезинге база чугаалаза чогуур. Үүл дээрге ол делгелгени национал театрның чырыткызы четпес фойезинде кылганы шын эвес. Аная хүндүс безин чырык дегбес карангы турар. Ооң хараазындaн чуруктар уран-чараш өннери-биле чедир көзүлбес. Ынчангаш чуруктарның нарын, чуга өннерин ылгаары берге. База чуруктарны делгеп асканы идеязын болгаш үешагның аайын барымдаалаваан, аная-ла холуй азып каапкан. Бо үүлдерни моон сонгаар делгелгелерни организастаарда барымдаалаза чогуур. Аныяк чурукчу С. К. Ланзының чурукчу чогаал ажылдарының делгелгезин организастааны эки эгелээшкин.

Чурукчу И. САЛЧАК.
Көрүкчу Д. САРЫГЛАР.

Чепсеглениишкинни дүжүрери—улус массаларның дайынчы негелдези

1959 чылдың сентябрьда Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының XIV сессиязының чангыс үн-биле хүлээп алган резолюциязынга чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң идеязы үүлдүг деп хүлээп алдынган. Харын чепсеглениишкинни дүжүрериниң ажык удурланыкчылары—АКШ-тың болгаш өске-даа империалистиг күрүнелериниң төлээлекчилери безин ол совет идеяга удур шуут өөдүрүп үнериге ынчан дидимээннер. Чепсеглениишкинни дүжүрерин үзер болгаш чепсеглениишкиннерни эндере бүдүрерин үргүлчүлээр чүткүлдүг империалистернин удурланыышкыннары турбуже, ол үеден эгелээш чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң совет программазы бүгү чурттарда чоннуң эн-не янзы бүрү кезектериниң ортузунда улам хөй санныг талалакчыларны бодунуң талазынче хандырып ап келген болгаш ап-даа турар. Социалистиг-даа база ол ышкаш нейтралдыг-даа чурттарны хаара тудуп турар, тайбыңга ынакшылдыг күрүнелериниң фронтузу, чепсеглениишкинни дүжүрериниң чаңгыс аай фронтузу совет саналдарны долгандыр тургустунган.

Чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери болза, ам улустарның эн-не чугула негелделерин—дайынар болгаш чепсеглениишкинниң эндере бүдүрүүшкүнү чоокка быжыг тайбыңны байдалдарынга чурттаарын илергейлеп турар улус массаларның дайынчы негелдези апарган. Совет идея тайбың дээш база делегейниң чаа дайынын болдурбас дээш демиселче бүгү чурттарның улус массаларын мобилизастап турар. Совет Эвилели бодунуң саналдарын делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар болгаш тайбыны быжыглаар талазы-биле, бодунуң чепсектиг күштерин болгаш чепсеглениишкинге чарыгдалдарын кызырар талазы-биле тодаргай ажыл-херектер-биле кезээде быжыглап турар чүве болганда, ол идеяның хандыдыкчы күжү хөй катап улам көвүдеп турар. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыынын шынчызының болгаш чепсеглениишкинни ёзулуг дүжүрериниге ооң белениниң чаа херечизи болза, ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң декабрь сессиязы болур, ол сессия Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын чаңгыс эп-сеткил-биле үүлдүгзүнген болгаш 1961 чылда бюджет талазы-биле шериг чарыгдалдарын улам кызырар дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Социалистиг чурттар, делегейниң ажылчын аңгызының мурнакчы болгаш идепкейлиг кезээн хаара тудуп турар коммунистиг болгаш ажылчын партиялар чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң эн-не чайгылыг чок демиселчилери болуп көдүрүлүп үнүп турарлар. Олар чепсеглениишкинни дүжүрериниң совет программазын чаңгыс эп-сеткил-биле үүлдүгзүнүп база деткип турар болгаш ону амыдыралга дүрген боттандырарын негеп турар. Ындыг туруш «коммунистиг агрессияның» дугайында империалистиг пропаганданың нүүлдүг бадыткаашкыннарын бүрүү-биле буруу шаап турар. Социализм—ол дээрге тайбың-дыр, ынчангаш коммунистер боттарының гуманныг болгаш хосталгага ынакшылдыг соруулгаларын чедип алырынга дайын болгаш чепсеглениишкинни эндере бүдүрери черле негеттинмейн турар.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң ноябрь Чөөүлел хуралының айтып турары болза, коммунистер үгле мөлчүүшкүнү болгаш ядарал-түргелдиг делегей хемчээлинге чок кылыын болгаш өкжи ниитилелиниң амыдырындaн кандыг-даа дайынның аргазын кезээ шагда чок кылыын эвес, харын делегейниң чаа дайынының халавындaн кижи төрелгетинин амгы үе-чадада безин адырын алырын боттарының төөгүлүг хүлээлгези кылдыр көрүп турар. Делегейниң чаа дайынының айылынга удур демиселди — чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер база тайбыны камгалаар дээш демиселди—атомнуг болгаш водородтуг бомбаларның дүжүп эгелей бээрин манап чытпайн калбартырынче Төөүлел хурал кыйгырган. Совет Эвилелиниң көдүрүп үндүргени чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң программазын боттандырар чорук өкжи төрелгеттиниң салым-чолунга төөгүлүг ужур-дузалыг болур ийик деп Чөөүлел хурал санаан. Ол программаның боттаныышкынын чедип алыры—чурттар аразынга дайыннарны чорударының аргазын чок кылыр дээни ол-дур.

Социалистиг чурттар-биле болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкини-биле кады нейтралисчи чурттар, ыланғыя Азияның болгаш Африканың чоокта боттарының политиктиг хамаарышпас чоруун чаалап алган чурттары чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш хөделип турар. Национал демократияның ол аныяк күрүнелери колониализмниң аар үржүктарын чайладып узуткаар база боттарының күжениишкиннерин тайбың ажылагый болгаш культура тудуушкунунга мөөннээр төлээде, тайбыны негеп турар. Чепсеглениишкинни дүжүргениинден хосталыр хөренгилериниң күсели-биле, шаанда дарлаттырган болгаш хамаарылгалыг чораан чурттарның улустарынга тайбың тургузуушкунуң чорудар кылдыр дузаламчы көргүзерин КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIV болгаш XV сессияларынга Совет Эвилели саналдаан болгай. Бир эвес шериг чарыгдалдарын 10-даа хуу кызырар чүве болза, хосталган хөренгилериниң күсели-биле Египетте Асуан гидробелдири ышкаш ындыг он-он гидротехниктиг комплексилерни азы Индияның Бхилайда комбинат ышкаш ындыг 30 ажыг металлургия заводтарны чыл бүрүде тудуп, ажыглалга киирип болур ийик. Индияның, Индонезияның, Каттышкан Араб Республиканың, Иракның, Гвинеяның, Гананың, Мали Федерациязының болгаш өске-даа чурттарның төлээлекчилери совет саналдарны өөрүшкү-биле деткип, чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш чаңгыс эп-сеткилдиг саналдаанар.

Барыын таланың империалистиг чурттарында-даа улустуң хөй нуруузу чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниг база шуут сонуургалдыг болуп турар. Чепсеглениишкинни дүжүрер чорук элээн хөй чурттарның бүрүн узуткаттынарынга кыжаныр турар ракетаядролуг дайынның айылын кезээде чайладып, чепсеглениишкиннерни эндере бүдүрериниг үнер чарыгдалдарның шыдажыр аргажок аар үүргезинден улус массаларны хостаар ийик. Американың Каттышкан Штаттарында шериг чүве дорт чарыгдалдары безин барык 50 миллиард долларга ам безин четкен болгаш федералдыг бюджеттің барык 60 хуузу болуп турар. Барыын Европаның агрессчи Сонгу-атлантика блокта бактаан турар чурттарында шериг дорт чарыгдалдары чылда барык 15 миллиард долларга четкен болгаш Англияда бүгү бюджеттің чарыгдалдарының 30 хуу хирези, Франциядa—30 ажыг хуузу болуп турар. Американың Каттышкан Штаттарының соон дарый Барыын Германия бодунуң шериг чарыгдалдарын онза күштүү-биле көвүдедип турар. ГФР 1950 чылдан 1959 чылга чедир чепсеглениишкинге 76,2 миллиард чыгам марканы чарыгдаан. 1961 чылдың бюджединге шериг чарыгдалдарын 11,7 миллиард марка хемчээлдиг кылдыр планнап турар, а ооң бүгү шериг чарыгдалдары 20 миллиард марка болур.

Шериг чарыгдалдарының шыдажыр аргажок аар-берге үүргези хамыктың мурнунда ажылчы чоннарның, ыланғыя ажылчыннарның эктинге салдынып турар. Чепсеглениишкиннерни эндере бүдүрер чорук, ол дугайын буржуаз экономистерниң чулчуруп турары ышкаш, экономиктиг кризистерни болгаш ажыл чок чорукту чер-ле чайладып шыдавас. Шериг үлетпүрү зажок улуу-биле өскен АКШ-та ажыл чоктарның саны ам бо үеде 4 миллион кижи ажып турар. Америк ажылчыннарга хамыктың мурнунда доктаамал ажыл, үндүүглернин өзүлдези эвес, а кызырылдазы, ажыл төлевириниң кудулаашкыны эвес, а бедиишкини, өртектерниң улгадыышкыны эвес, а чигээшкини негеттинип турар. АКШ-та 15 миллион өг-бүлелер мырыңай чурттаар чер чок азы багай

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЫР

☆ ☆ ☆

Машиналар үрелип турар

Кыштың соогу арын-башты ажыннадып турар, соок сырынныг, туманналчак эртен үүве. Колхозчу суурнуң күдүмүчүзүнүң бажында от чырыткыланайнып турган черге баардывыс.

— Үүнү бодап турар даргалар ыйнаан бо, кыштың соогу мындыгла болгай—деп, ында бар машинаның чоллаачызы шугулданып чугаалаттынды.

Өске бир машинаның адаанда от салып каан, чоллаачызы моторну хөлдөдирип чадаан, оон тыныжы хайынган суг бузу дег агаарже көдүрүп үнген турду. Кабина иштинде база бир кижи.

— Силер база чоллаачы ирги силер бе?—деп, оон айтырдывыс.

— Бо оолдар мени база ынча деп ыжырыырлар-ла болгай, назылай берген кижиде чоллаачы болуу харык кайда боор, боларга дузалажып көр дээрге, мынчап турар кижи-дир мен ийии—деп, кабина иштинде олурган колхозчу тайылбырлады.

— Машина-техниканы камныг эдиленер!—деп, бистерни сургап, ынчаар негеп турар хирезинде-ле, колхозтуң удуртукчулары боттары сагыш салбас-тырлар—деп, чоллаачының бирээзи чугаалады.

— Машина адаанга от салыр, бажынга суг изидер, дан бажында кылыр ажылывыс-ла бо-дур. Ынчангаш ажылга озалдап үнер-дир бис—деп, чоллаачының бирээзи чугаалайдыр.

«Чодураа»—Улуг-Хем районда база бир шыырак күштүг колхозтарның бирээзи. Колхозта тос автомашина ажылдап турар, ынчалза-даа оларның иниити ажаалдазы багай болуп турар. Колхоз конторазының чанында саман-биле кылган гаражты моон мурнунда чылдарда ажыглап, автомашиналарны анаа хондуруп турган. Ам оон септелгези чоруттунмаан, улай туткан тудуг доозулбаан. Колхозтуң баштаар черинин (эш Темир-оол), партия организациязынын (эш Чолдак) кичээнгей салбайн турарындан гараж ам шуут ажыглаттынмайн турар. Оон түннелинде чоллаачы бүрүзү машиназын ажык черге хонлуруп, ону эргизип, өртедип турарлар. Ынчангаш машиналарның күжү четче ажыглаттынмайн, үргүлүү үрелип келген, бир машина септелге-техника организациязынга ай ажыг чыткан. Колхозтуң баштаар чери ында партия организациязы автомашиналар гаражын ажыглалга кирерги, чоллаачылардың ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары негеттинип турар.

Д. АРАКЧАА.

Почта чедирилгези багай

Ак-Довурак суурнуң чурттакчылары хүн бүрү немежип турар. Ол черле ындыг болур-даа ужурлуг. «Тыва даг-дүгүнүң» тулуу хайныышынныг чоруп, тудуглар улам-на албарып турар болганда хөй ажылчын күжү негеттинип, ажылчыннар немежип кээп турар. Ындыг болганда ажылчыннарның болгаш чурттакчыларның культурлуг амыдыралы чер-черниң партия, совет органнарының кичээнгейинге турар ужурлуг.

Ындыг турбуже Ак-Довурак суурда байдал шуут өске. Чижек кыдыр суурда почта салбырының ажылын, почта чедирилгезин номчукчуларга сонуургадыр бодаан кижи мен. «Тыва даг-дүгүнүң» тулгынын ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары база суурнуң чурттакчылары парлалганы хөйнү чагыткан-нар. Олар чагылгаларын ей-шаанда ап номчуйын турар. Почта салбырының ажылдакчылары албан черлерининң почтазын чедиргеш, а чурттакчыларның почтазын чедирип бербейн турарлар. Бир-тээ харылзаа ажылдакчылары бажыңнарга почта чедирбес болганда ажылчыннар болгаш чурттакчылар чагыгларын, чагаа бижиктерин база почта-биле келген өскеда үүлдерин почта салбырындан боттары барып ап турарлар. Чон хөй болган ужурунда харылзаа салбырынга эзлчег эндерилгеш, сөөлзүреди келген улус солуннарын, чагаа-бижиктерин албайн, куруг чангылай бээрлер, а дараазында хүннерде база-ла эзлчегте туруптар. Шак мынчалдыр эзлчегте туруп тургаш, хөй солуннарны, сеткүүлдерни чангыс үүда алгаш, ажылчыннар, чурттакчылар номчуп күш четпейн баар, оларның чагылгалары аная-ла ажыглаал чок калыр.

Ак-Довурак суурда почта салбырының мындыг байдалын СЭКП райкому, райкүүском, районнуң харылзаа конторазы эки билир хирезинделе кандыг-даа хемчег албайн, ажылчын чонга харылзаанын таарымчалыг байдалын тургуспайн турарын суурнуң чурттакчылары кайгап турар апарган. Бүдүрүлгениң девискээри улгадып, Ак-Довурак суурнуң чурттакчы чону көвүдеп турар чүве болганда, почта салбырынга почтачылар тургузары амгы үеде негеттинип келген. Ажылчы чоннарны почтага эзлчегте турбас кылдыр почта чедирилгезин организастаарын мен база-ла күзеп чоруур кижи мен.

Д. СЕМИС-ООЛ,
Ак-Довурак суурнуң чурттакчызы.
Барыын-Хемчик район.

Өөптүг чемелээшкиннер

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунда 7 чүк автомашиналары ажыглал чок тургулаар. Колхозтуң баштаар чери ол машиналарны тургузар гараж-биле хандырбаан, автомашиналарның артык кезектерин садып алырынче сагыш салбаан, колхозта автол шуут чок.

Д. ОЧУР.

* * *

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң төвүнүң чоогунда хадың, чодураа, терек, шиви, дыт, хараган, ыт-кады дээн ышкаш өске-даа чаягаар үнген ыыштар бар. Ону камгалап турары дыка четпес. Суурнуң мурнуу талазында, Шонатыда кескен ыыштарның богу бойдүстүн чараш чурумалының хевирин үреп турар. Көк-Тей көдээ Совет болгаш районнуң ыыш камгалалының чери чурттакчы чоннуң ыыш кезер чоруун шынгыы чурумчутса чогуур.

Д. ДАМБЫЫ.

Колхозтуң Культура бажыңында

КРАСНОДАР КРАЙ. Ново-Татаровск районнуң Калинин аттыг колхозунда Культураның чаа бажыңы ажыттынган. Ук бажың 600 олуттуг көрүкчүлер олурар залдыг, библиотеналыг болгаш номчулга залдыг.

Бот-тывынгыр уран чүүлдүн шии, ыр, танцы белгүмнериниң, үрер хөгжүмнүң болгаш өске-даа коллективтерниң эргезинге 12 өрээлдерни берген.

Колхозта культура университединиң лекцияларын клубта чорудуп турар. Краснодарның филармониязының артистериниң киржилгези-биле чорутканы Улустуң амыдыралында «хөгжүм» деп лекция-концерт солун болган.

ЧУРУКТА: Калинин аттыг колхозтуң Культура бажыңында Краснодарның филармониязының артистериниң оюн көргүзүп турары.

Фото Е. Шулеповтуу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ДРУЖИНАЧЫЛАР ЭСКЕРИП КААН

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозта эки-тураның улусчу дружиназы хөй-ниитиниң корум-чурумун эжижидер талазы-биле сөөлгү үеде чонга көскү, идепкейлиг ажылдап турар апарган. Дружинаның хуралдарында чугаалажыры-биле киирген айтырыг бүрүзүн ей-шаанда хынамчалыбыле шиитпирлеп көрүп турар. Ажылынга ээ-харыысалга чок, арагалаар, күш-ажылдың минимумун чедир ажылдап албас колхозчулар биске тургулаан. Оларны илередип, хуралга чугаалажып көргеш, хөй-ниитиниң шынгыы сагындырыгларын берген. Оларның иштинден Иргит Насык-оол бодунуң буруузун долузу-биле билинген.

Чурум үрээн чамдык кижилерни көдээ Советче болгаш хөй-ниитиниң өске-даа организацияларынче шилчидип берип турган. Дружинаның шилчидип берген ындыг херектерин ол организациялар чугаалажып көргеш, оларга кандыг хемчегни хүлээткенин улусчу дружинага дыннадып турар кылдыр чурумчуткан. Дружина Советі оон түннелин демдеглел дептеринге бижип ап турар. Чоокта чаа дружинаның бир-ле хуралынга Мугур-Аксы суурда школа, магазин, склад таныылдарының ажылының дугайын чугаалашкан. Чамдык таныылдар камгалап турган черин ээн каап, бажыңнарга барып олуруп, харыысалга чок ажылдап турганын дежурный дружиначылар илереткеннер. Дружиначылар Хертек Алыг, Салчак Дырыш, Салчак Дамбы олар эзлчеглиг дежурныйлаашкынның үезинде суурга кандыг-бир чурум чок үүлүү эскерип каанда, дораан-на хемчег ап турарлар. Олар колхозчуларның бажыңнарынга баргаш, хөй-ниитинин корум-чурумун камгалаар болгаш социалистиг хоойлу-дүрүмнү быжыглаар дугайында таныылгаларны кылып берип келген. **С. ШИРАП.**

НОГААЖЫЛАРНЫҢ БИЛИИН БЕДИДЕР ДЭЭШ

«Революцияның чалбыыжы» колхозтуң агроному Ольга Павловна Чуева ногаажыларның билиин бедидеринче кичээнгейни салып турар. Бо ажыл-агыйга ол агроном 15 чыл дургузунда ажылдаан, область Совединин депутады, чон ортузунга ажылдап өөренген.

Ногааларның эки дүжүлүн өстүрер дээш практиктиг ажылдан ангыда, билиглерни өөренип шингээдип алыры, ногаа культураларын эки өстүрерин, оларның негелделерин болгаш онза үүлдерин билири чугула. Агротехниктиг бөлгүмде 15 кижи өөренип турар, ук бөлгүмнүң кичээли ам 5 катап болган. Олар шупту ногаажылар звенозунда бактаап турарлар.

Ногаажылар кичээлдерге доктаамал кээп, ногаа ажылының практиказында чаа мурнакчы аргаларны билип ап турар. Бо бүгү чорук капустаның гектар бүрүзүнден 200 центнерден эвээш эвес дүжүттү өстүрер талазыбиле алган хүлээлгени күүседиринге чугаажок дузалыг болур. Агробелгүмнүң өөредилгези часкы тарыга эгелээже чедип үргүлчүлээр. Ногаажылар СЭКП ТК-ның январь Пленумунун шиитпирлерин күүседиринче бүгү кичээнгейин салган.

Г. МАШКОВСКИЙ,
Танды район.

Эш-хуузунуң суду

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң Чыраа-Бажы суурунда эш-хуузунун суду тургустунганындан бээр бир чыл чедип турар. Бо үеним иштинде суд янзы-бүрү херектерни хамаатыларның хуралдарынга көрүп шиитпирлээн.

Колхоз бүдүрүлгезинин ажылдарынга киришпес болгаш багай ажылдап турган колхозчуларны эш-хуузунун судунга шынгыы сагындырыгларны болгаш донгулдаларны берген. Оон сөөлүнде оларны кандыг-бир тааржыр ажылга киргеш, канчаар ажылдап, чурттап турарын хынап турган. Ындыг ажылдарны чорутканының түннелинде, мурнунда арагалаар, шоолуг ажылдавас турган М. Ак-кыс, Д. Наадым, М. Килиин-оол, Д. Достай-оол олар эки ажылдап турар апарганнар. Ылангыя Донгак Наадым улусчу дружиначы болу берген, чурум үрекчилери-биле демисежип турар.

Ажылынга ээ-харыысалга чок, корум-чурум үрээр кижилерни хөй-ниитинин мурнунга буруузун билинлирер ажылды күштелдирерин моон сонгаар улам-на эжижидер сорулгалыг бис.

С. ШАГЖЫ,
эш-хуузунун судунун даргазы.

Чоллаачылар курузу

Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунда чоллаачылар курузу ажыттынган. Ында шупту янзы-бүрү мергежилдин 29 кижилери өөренип турар.

Колхоз баштаар чери кичээл өртпирери-биле делгем өрээлди, стол, сандайны болгаш өске-даа чугула херекселлерни үүлүрүп берген. Машинаның тургузуунун талазы-биле көргүзүг материалдарын ДОСААФ райкому берген. Дыннакчылар шупту ДОСААФ кежигүннери болуп турар болгаш амдыызында кудумчу шимчээшкининин, машина моторунун тургузуунун талазы-биле теоретиктиг билиглерни ап, марттын төнчүзүнде үшкү класстын чоллаачызы эргени алыры-биле белеткеник турарлар.

А. МААДЫР-ООЛ.

Чимит-Доржунуң үүлгедиглери

«Чуттуг кыжын ыт-куш семирипир, човаланныг үеде лама чыргаар» деп эрги Тываның чечен домаа ол үезинде дыка-ла шын, чиге тодарадылга турган. Шынында арат чон аарыг, човаланга таварышканда «эмнеп хүүмнеп», куш-ажылчы кижилерниң ындында-ла амыдыралынга чедишпес эвээш, бичии мал-маганын ламалар, хамнар дыка-ла мегелеп, хемдип чип чорааннар. Ам сактыры безин кижи бодалынга эптешпес аарберге үе катап өөлбес кылдыр чок кылдынган.

Ынчалза-даа эргинин ол бужар артышыкыннарындан ам-даа адырылбаан, лама, хам өттүнүп чоруур ийи-чангыс кижилер бистин аравыста бар. Ындыг тозанчы чилбилер шаандагызы ышкаш, арныннан үзү сыстып чоруур кылдыр семирип сыырар чүвени куш-ажылчы кижилерниң камналгазындан тыпкаа-даа болза, ниитиниң ажыктыг ажылына киришпейн, чазыйлаашкынын дуглап, мангыстап чыдар арганы тып турарлар.

Черниң ческээ болган ындыг тозанчы чилбилерниң бирээзи болза, Суг-Хөл районнуң Бора-Тайга, Алдан-Маадыр болгаш Суг-Аксы ол ынчаар чимзенип чоруп турар Ондар Чимит-Доржу дээрзи (Сарыг-Хелиң) ол.

Оон «бурган, буян» дээр каакоя сөстери чүгле ийи-чангыс бүлүүлүк кижилерни мегелээринге, чүү-хөө мегелеп алырынга аная эптиг чепсек, а херек кырында бодунун чугааларынга болгаш «буян үүлгедиишкиннеринге», «бурганның күчүзүнге» ол болу безин бүзүревес деп чүве билдингир. Чүге дээрге, бурган номналынын бөлүүн чүлүкчүлерге безин билдингир үүлдерин эртем, техника, ажылчы чоннун практиктиг тургузукчу куш-ажылы шагдала мегезин тутган болгай. Чижээ, черни калбак чүве, үш балык кырынга салып каан ында ызырнын турар чүве деп «бурган башкынын номналында» айыткан турган болза, ам ол «калбак» черни бистин үенин транспортунун кандыг-даа хевирибиле кайы-даа талазы-биле, канчалдыр-даа долганып турарын чугаалаарга-ла четчир. Ындыг болганда ол «бурган башкы» амгы бирги класстын 7—8 харлыг уругларындан безин дора билиглиг болганы ол ышкажыл.

«Бурган номналының» ындыг «шынныын» Сарыг-Хелин билбес деп бодаар силер бе? Чок, ол дугайын ол кымдан-даа тудак чок билир. Бурган чок деп чүвеге бүзүрээринге кымдаа-даа артык хөй таварылгага ол таварышканы маргыш чок. Ол хирезинде-ле оон ол «бурганнап» чоруур чүвези болза, ниитиниң ажыктыг куш-ажылынга шыдаттынар-ла болза эвээш киржип, чиик амыдырал тываның аргазын тып, мангыстың чурттала-биле чыргаар дээн күзели-дир.

Чимит-Доржунун (Сарыг-Хелин) бодунан чүү үүлгедипкенин айтыраар болза, болунун ол буруулуг үүлдерин—хөй-ниитиниң ажыктыг ажылындан оспаксыраап дезерин, бүлүүлүк кижилерни шажын, бурган деп болунун безин бүзүревези чүлчүруушкуну-биле мегелеп, төөредип, улуг, биче-даа бол чамдык кижилерден «чүү хөөлеп» мегелеп ап чип турарын болгаш өске-даа эргинин артынчызын нептередип чоруур хоралыг, а оону-биле алырга, «буянныг» үүлгедиглерин ол билинмес.

Човалан көвүдээнде лама байыыр деп эрги Тываның ол сөзү ол үезинде дыка-ла чиге, шын турган. Ам безин хожуданчай ийи-чангыс кижи кандыг-бир каража-когарал, аарыг-аржыкка таварышканы үүгле ындыг таварылгада чимит-доржуларның авыяастыг дузаанга илдите бээрлер. Чижээ, Суг-Аксы суурда Монгуш Бавуунун инээ чиде бээрге, декабрьның 7-де ону өөнге чалап кээп, төлгеледип, аная «өргүл өргээн» болгай. Ол ышкаш «Бора-Тайга» колхозунун хаван ажаакчызы Сарыглар Чыртактың кадайы ааранда ол-да ламаны январь 1-де өөнге чалап кээп, хүрүм кылдырткан. Бо барымдаалар дээрге чүгле факт-тыр.

Чүвениң шынныг байдалы ындыг болганда, лама болгаш хам-даа дижик, шаанда шагда-даа, оларның ийи-чангыс сыскындылары ам-даа каража-когарал, аарыг-аржык, өлүмчидим эвээш азы чок болур болза кайын чимзенирлери? Ындыг чери чок. Ынчангаш, оларның эн-не чажыт болгаш ыдыктыг күзели—өскенин човаланы. А аас кырында адип чоруур «буян», «бурган» деп чүвези — чонну мегелээринин дажок эптиг шывыы.

Халас тывышка амлажаан, мангыстың амыдыралдыг Чимит-Доржунун кадайы Ондар Деспижек кан кадык, өске кандыг-даа чылдагаан чок хирезинде-ле, колхоз бүдүрүлгезинге киришпейн, кол ажылы—арагалаар, бора аъдын мунуцкаш, «Аажакпай оглунун ачызында менде акша-даа (ашаанын чондан мегелеп алган акшазын ынчап турары ол-дур ийин) бар, арага-даа бар»—деп өөрү, куду шаап чоруур.

Элдепейлиг чүве база турар чүве. Бо Деспижектин ажылдааны көзүлбес хирезинде, хову бригадазында оон адынын дужунда куш-хүннери бо-ла бижиттине берген болгулаар. Бо чорукта демги «эртемниг» ламаныстың «илбизи» база киржи берген эвес деп бе?

«Алдан-Маадырның», Киров аттыг колхозтун чамдык черлериндe, Бора-Тайганын Манчүрек, Хөлчүктүг, Чечектиг дээн чижектиг бо ламаның чимзениp кол «одарларынга» партийжи атеисчи ажылды дынызыдыбыле кады, сүзүглелдин хостуун хандырган хоойлунун чүүлүн мөлчүлгени хостуг кылдыр ажыглап турар бо мангыстың амыдыралдыг Чимит-Доржуга хамаарыштыр бир хемчегни алыры база негеттинип турар.

М. СЕМОНДАЙ.

ЧОНГА ТӨЛЕПТИГ БАРААН БОЛУУШКУН

хандыртынган. Бо айтырыгның шиитпирлеттинери болгаш боттарының амыдырал байдалын чиигедири чүгле шериг чарыгдалдарының үүргезин узуткаар ийикпе азы оода элээн эвээжедириниң аргазы-биле чедип алдынып болур дээрзин ажылчыннар улам медереп билип турар апарган.

Ынчалзажок чепсегленишкинни эндере бүдүрери чүгле материалдыг байдалды улам дорайтадырынга чедирип турар эвес болгай. Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрери экономиканы милитаризастаары-биле, политиктиг дарлалды күштелдирери болгаш ажылчыннарның демократтыг эргелерин кадыг-дошкуну-биле кызыгаарлаары-биле капсырлажып турар. Монополистиг капитал мөлчүгделин күштелдирер, ажыл төлевирин кызырар, ажыл соксадыышкынын чорудар эргени казыыр азы кызыгаарлаар, ажылчыннарның боттарының экономиктиг болгаш политиктиг эргелери дээш демиселди чорударын моондактаар сорулга-биле ажылчын ангыже шаар, халдаашкынын күштелдирер, чаагай ажылчыннарны ортузунда база калбарып эгелеп турары характерлиг. Чижээ, эртемденнерниң алдыгы Пагуош конференциязы чоокта чаа болуп эрткен болгаш элээн хөй чурттарның көскү эртеннери оон ажылынга киришкен. Конференция чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринин принцивин чаңгыс эп-сеткил-биле үүлдүгээнүп көрген. Конференцияның киржикчилеринге чедирген бодунун байырынга Н. С. Хрущев амгы үеним эн улуг эртемденнери чепсегленишкинни дүжүреринин айтырын ажылдап турарын өөрүнчүт факт-тыр дээн, бистиң чүс чылыныста бүгү делегейге кайгамчыктыг эртем ажыдышкыннарын кылган оларның үнүн дыннап турар.

Буржуазияның шериг бүдүрүлгезинбиле холбашпаан кезин чепсегленишкинни дүжүреринге база-ла сонуургалдыг. Ол чорук болза, чепсегленишкинни эндере бүдүрүн турарындан ажок хөй кончааларны колдуунда-ла улуг монополияларның ап турары-биле тайылбыларлыг. Улуг монополиялар буржуаз күрүнеин шериг бүдүрүлгезин өстүрерин деткиринге болгаш боттарының кончааларын көвүдедиринге ажыглап турар болгай. Ынчаарга хамаатыны бүдүрүлгеге боттарының капиталын салган капиталистерге чепсегленишкиниң эндере бүдүрүүшкүнү болгаш «соок дайын» улуг когаралды таварыштырып турар, үүге дээрге, массаларның садып алыр аргалыы дыка кудулаанының болгаш даштыкы садыглажылганың кызырылганының уржуу бүдүрүлгениң өзүлдезин бергедирип, продукцияны саарын сайгарар черлерни кызырып турар.

Эрткен чылдың декабрьда сураглыг америк үлетпүр эзэн болгаш сан-хөөчү Сайрус Итон ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка чоруткан чагаазында мынчаар дыңнаткан: сакылдыг чамдык капиталистер чепсегленишкинни дүжүрер дугайында саналды социалистиг чурттарның төлөөлекчилери-биле кады белеткээринге белен болуп турар. Н. С. Хрущев ол дыңнадытта бодунуң сеткил сагыжының хангынын болгаш ажыл-херекчи бөлүктерниң ындыг ужуражыышкыны үре-түннелдиг болур болгаш чепсегленишкинни бүгү-ниити база бүрүн дүжүрер дугайында дугуржуушкунну чедип алыр херектиң талазыбиле чазактарга дузалаар дээрзинге идегелин илергейлээн.

Мынчангаш чепсегленишкинни дүжүрер дээш демиселге империалистиг чурттарның чонунуң хөй иуруузу херек кырында сонуургалдыг болуп турар-дыр. Чепсегленишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүреринин идеязы массаларның медерелинде сиңнигин турар.

Чепсегленишкинни эндере бүдүрериниң үүгле империалистер-агрессорларның улуг эвес бөлүү сонуургалдыг. Оннун Комитединге чугаалажышкыннарның чорудулгазының болгаш КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязында чепсегленишкинни дүжүрер дугайында чугаалажылганын көргүскени болза, барын талакы империалистиг күрүнелер, хамыктың мурнунда АҚШ, чепсегленишкиниң кандыг-даа дүжүрүүшкүнүн күзевейн турар болгаш чепсегленишкинни эндере бүдүрүн соксадырынче угланган кандыг-даа хемчегни үзүп турар. Олар чепсегленишкинни дүжүреринин ёзулуг контролюнга удур дээр чергелиг чүвеге Совет Эвилелин нүүлдеп буруудадып турар. Шынында олар үүгле чепсегленишкинни дүжүреринге эвес, харын база чепсегленишкинни дүжүреринге контрольга боттарын хуулаанын Совет Эвилели болза, ол дугайын КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязында, дараазында чугаалаан бодунуң чугааларында Н. С. Хрущевтуң медеглээни ышкаш, бир эвес барын талакы күрүнелер чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер чорукту боттандырарынга чөпшээрежир болза, кандыг-даа контрольду хүлээп алырынга белен.

Ынчалзажок Совет Эвилелинин тайбынга ынакшылдыг чоруунга, барын талакы күрүнелер болза үүгле чепсегленишкинни эндере бүдүрерин улам ыңай күштелдирери, «соок дайынны» үргүлчүлээрин болгаш делегейнин ракета-ядролуг дайынының белеткелин удурланыштыр тургузуп турарлар. АҚШ-та чамдык бөлүктер чепсегленишкиниң эндере бүдүрүүшкүнү чокка делегей туруп болур деп үүвенин чер-ле бодавайн турар. Чогум-на олар, хөй-ниитиниң санал-оналын херекке албайн, ядролуг чепсектиң шенелделерин үргүлчүлээрин ораллажып келген. Олар америк баазаларын, аэродромнарын болгаш ракеталар салып үндүрер шөлдерин четкизин калбартыр дээш, диптер аразынга ужугар ракеталарны тургузар дээш, а ол ышкаш кижилер башкарар дүрген ужудар самолёттарны тургузар дээш кызыдып турар. Бар турарындан артык үрегдекчи күштүг бомбаларны тургузар талазы-биле ажылды кылыры база-ла халас эвес деп санаан турарлар.

НАТО-ну «дөртү ядролуг күрүне болдурарының планы болза шынында Барыын Германияны «ядролуг күрүне» кылыр сорулганы салып турар, тодаргайлаарга, делегейнин чаа дайынынга герман милитаристери болгаш дайынзырактарны ракета-ядролуг чепсек-биле чепсеглээр.

Ындыг байдал турда чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринин планы хоозун бодалдар болуп турар эвеспе? Чок, хоозун бодалдар эвес-тир. Ам тайбынын күштери, чепсегленишкинни дүжүреринин талалакчыларының күжү империалистернин — чепсегленишкинни дүжүреринин дайзыннарының күжүнден ажып турар. Империалистер канчаар-даа удурланып турза, улустар идепкейлиг болгаш шиитпирлиг демиселди калбарткан, чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер чорукту аштаар ужурлуг.

Улустар боо-чепсек болгаш дайыннар чок, тайбын байдалга чурттаарын күзеп турар, ынчангаш олар эрес-мөөдүрлүг демиселди чорудуп тургаш, ону чедип ап-даа шыдаар. Оон үндезини болза, Совет Эвилелинин саналдап киргени чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүреринин программазын амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чурттарның болгаш тайбыңга ынакшылдыг өске-даа күрүнелерниң, делегейниң ажылчын аңгызының, бүгү чурттарның калбак улус массаларының улам күштелип турар демисели болур.

В. КОЛТЫПИН.

ЧОНГА ТӨЛЕПТИГ БАРААН БОЛУУШКУН

Бай-Хаак райпозунун № 1 столоваязынга хөй удаа чемненген мен.

Суурда-даа, чорумал-даа кижилер кээп, столоваяның чемин чигеш, бирээни-ле сөглеп турар мындыг.

— Малдың эъдин сөөгү-биле катай чара шапкылааш, рагу кылдыр хайындырып кааргa, амданныг боор чүве-дир эвеспе бо—деп, культурлуг ёзу-биле белеткээн чемни сагыш ханып чип орган бир-ле кара эр магадады он.

— Бо столоваяның эът аймаандан чем кылыры-даа черле кайгамчык-тыр—деп, кожазынга орган ирей демдегледи.

— Моңу ынчаар эки белеткээри амыр эвес болгаяан. Тускай өөренип алган кижилер-ле ыыдаар—деп, демги кара эр база демдеглей дыртып кагды.

— Ынчанмайн аан, оглум. Ол дээрге, улуг сургуул болгаяан ол, бодавыже. Та каш чыл өөренип, мергежип келир чүве ыйнаан—дээш, ирей куруг стаканын кедээр салып кагды.—Чаа, мен-даа ижип, чип четтирдим, чылыгып-даа алдым.

Ындыг янзылыг чугааларны бо столоваяга үргүлчү дыннап болур. Кижи бүрүзү шимчеп, ажылдап, өөрүп чоруурунун бир негелдезин хандырып ап турар чүве болганда, аная хамаарыштыр бирээни ыяавыла чугаалаар апаар. Ынчаарга чемге хамаарыштыр сөглээн сөстер төдүзү чаягаар-ла поварның ажылының үнелели апаар дээрзи билдингир.

«Столоваяга кандыг кижи келбес дээр, кижи бүрүзүнүң шуптузунун сеткилин өөртүү берге» деп бодап чоруур поварлар, столовая эргелекчилери эвээш эвес. Оларны ол-бо, ындыг-мындыг деп буруудадыр аргажок. Ынчалзадаа «чем эки шынарлыг болган тудум-на, чон өөрүүр» деп билип чоруур Наталья Овчинникова ышкаштарны деткиир херек.

Наталья Тихоновна Овчинникова дээрге, үстүнде чуруп көргүскенивис столовая ажылдакчызы, азы тодаргайлаарга, Бай-Хаак райпозунун № 1 столоваязының эргелекчизи ол-дур. Ол чемненип келген улустун чугаазынче кулак салып, оларның саналдар дептеринге демдеглеттинмес бодалдарын кончуг сонуургаар. Доора кижилер четпестерни дурген эскерип, тодаргай чугаалаарга-ла четчир. Ындыг болганда ол «бурган башкы» амгы бирги класстын 7—8 харлыг уругларындан безин дора билиглиг болганы ол ышкажыл.

«Бурган номналының» ындыг «шынныын» Сарыг-Хелин билбес деп бодаар силер бе? Чок, ол дугайын ол кымдан-даа тудак чок билир. Бурган чок деп чүвеге бүзүрээринге кымдаа-даа артык хөй таварылгага ол таварышканы маргыш чок. Ол хирезинде-ле оон ол «бурганнап» чоруур чүвези болза, ниитиниң ажыктыг куш-ажылынга шыдаттынар-ла болза эвээш киржип, чиик амыдырал тываның аргазын тып, мангыстың чурттала-биле чыргаар дээн күзели-дир.

Чимит-Доржунун (Сарыг-Хелин) бодунан чүү үүлгедипкенин айтыраар болза, болунун ол буруулуг үүлдерин—хөй-ниитиниң ажыктыг ажылындан оспаксыраап дезерин, бүлүүлүк кижилерни шажын, бурган деп болунун безин бүзүревези чүлчүруушкуну-биле мегелеп, төөредип, улуг, биче-даа бол чамдык кижилерден «чүү хөөлеп» мегелеп ап чип турарын болгаш өске-даа эргинин артынчызын нептередип чоруур хоралыг, а оону-биле алырга, «буянныг» үүлгедиглерин ол билинмес.

Човалан көвүдээнде лама байыыр деп эрги Тываның ол сөзү ол үезинде дыка-ла чиге, шын турган. Ам безин хожуданчай ийи-чангыс кижи кандыг-бир каража-когарал, аарыг-аржыкка таварышканы үүгле ындыг таварылгада чимит-доржуларның авыяастыг дузаанга илдите бээрлер. Чижээ, Суг-Аксы суурда Монгуш Бавуунун инээ чиде бээрге, декабрьның 7-де ону өөнге чалап кээп, төлгеледип, аная «өргүл өргээн» болгай. Ол ышкаш «Бора-Тайга» колхозунун хаван ажаакчызы Сарыглар Чыртактың кадайы ааранда ол-да ламаны январь 1-де өөнге чалап кээп, хүрүм кылдырткан. Бо барымдаалар дээрге чүгле факт-тыр.

Чүвениң шынныг байдалы ындыг болганда, лама болгаш хам-даа дижик, шаанда шагда-даа, оларның ийи-чангыс сыскындылары ам-даа каража-когарал, аарыг-аржык, өлүмчидим эвээш азы чок болур болза кайын чимзенирлери? Ындыг чери чок. Ынчангаш, оларның эн-не чажыт болгаш ыдыктыг күзели—өскенин човаланы. А аас кырында адип чоруур «буян», «бурган» деп чүвези — чонну мегелээринин дажок эптиг шывыы.

Халас тывышка амлажаан, мангыстың амыдыралдыг Чимит-Доржунун кадайы Ондар Деспижек кан кадык, өске кандыг-даа чылдагаан чок хирезинде-ле, колхоз бүдүрүлгезинге киришпейн, кол ажылы—арагалаар, бора аъдын мунуцкаш, «Аажакпай оглунун ачызында менде акша-даа (ашаанын чондан мегелеп алган акшазын ынчап турары ол-дур ийин) бар, арага-даа бар»—деп өөрү, куду шаап чоруур.

Элдепейлиг чүве база турар чүве. Бо Деспижектин ажылдааны көзүлбес хирезинде, хову бригадазында оон адынын дужунда куш-хүннери бо-ла бижиттине берген болгулаар. Бо чорукта демги «эртемниг» ламаныстың «илбизи» база киржи берген эвес деп бе?

«Алдан-Маадырның», Киров аттыг колхозтун чамдык черлериндe, Бора-Тайганын Манчүрек, Хөлчүктүг, Чечектиг дээн чижектиг бо ламаның чимзениp кол «одарларынга» партийжи атеисчи ажылды дынызыдыбыле кады, сүзүглелдин хостуун хандырган хоойлунун чүүлүн мөлчүлгени хостуг кылдыр ажыглап турар бо мангыстың амыдыралдыг Чимит-Доржуга хамаарыштыр бир хемчегни алыры база негеттинип турар.

М. СЕМОНДАЙ.

ЧОНГА ТӨЛЕПТИГ БАРААН БОЛУУШКУН

Бай-Хаак райпозунун № 1 столоваязынга хөй удаа чемненген мен.

Суурда-даа, чорумал-даа кижилер кээп, столоваяның чемин чигеш, бирээни-ле сөглеп турар мындыг.

— Малдың эъдин сөөгү-биле катай чара шапкылааш, рагу кылдыр хайындырып кааргa, амданныг боор чүве-дир эвеспе бо—деп, культурлуг ёзу-биле белеткээн чемни сагыш ханып чип орган бир-ле кара эр магадады он.

— Бо столоваяның эът аймаандан чем кылыры-даа черле кайгамчык-тыр—деп, кожазынга орган ирей демдегледи.

— Моңу ынчаар эки белеткээри амыр эвес болгаяан. Тускай өөренип алган кижилер-ле ыыдаар—деп, демги кара эр база демдеглей дыртып кагды.

— Ынчанмайн аан, оглум. Ол дээрге, улуг сургуул болгаяан ол, бодавыже. Та каш чыл өөренип, мергежип келир чүве ыйнаан—дээш, ирей куруг стаканын кедээр салып кагды.—Чаа, мен-даа ижип, чип четтирдим, чылыгып-даа алдым.

Ындыг янзылыг чугааларны бо столоваяга үргүлчү дыннап болур. Кижи бүрүзү шимчеп, ажылдап, өөрүп чоруурунун бир негелдезин хандырып ап турар чүве болганда, аная хамаарыштыр бирээни ыяавыла чугаалаар апаар. Ынчаарга чемге хамаарыштыр сөглээн сөстер төдүзү чаягаар-ла поварның ажылының үнелели апаар дээрзи билдингир.

«Столоваяга кандыг кижи келбес дээр, кижи бүрүзүнүң шуптузунун сеткилин өөртүү берге» деп бодап чоруур поварлар, столовая эргелекчилери эвээш эвес. Оларны ол-бо, ындыг-мындыг деп буруудадыр аргажок. Ынчалзадаа «чем эки шынарлыг болган тудум-на, чон өөрүүр» деп билип чоруур Наталья Овчинникова ышкаштарны деткиир херек.

Наталья Тихоновна Овчинникова дээрге, үстүнде чуруп көргүскенивис столовая ажылдакчызы, азы тодаргайлаарга, Бай-Хаак райпозунун № 1 столоваязының эргелекчизи ол-дур. Ол чемненип келген улустун чугаазынче кулак салып, оларның саналдар дептеринге демдеглеттинмес бодалдарын кончуг сонуургаар. Доора кижилер четпестерни дурген эскерип, тодаргай чугаалаарга-ла четчир. Ындыг болганда ол «бурган башкы» амгы бирги класстын 7—8 харлыг уругларындан безин дора билиглиг болганы ол ышкажыл.

«Бурган номналының» ындыг «шынныын» Сарыг-Хелин билбес деп бодаар силер бе? Чок, ол дугайын ол кымдан-даа тудак чок билир. Бурган чок деп чүвеге бүзүрээринге кымдаа-даа артык хөй таварылгага ол таварышканы маргыш чок. Ол хирезинде-ле оон ол «бурганнап» чоруур чүвези болза, ниитиниң ажыктыг куш-ажылынга шыдаттынар-

КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелинде

В. А. Зорин чүве чугаалаан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Февраль 2-де хүндүсү хуралынга Айыыл чок чорук Чөвүлели Конго Республикада байдалдың дугайында айтырыгны чугаалажыш көөрүн үргүлчүлээн.

Марокконуң КНО-да доктаамал төлөөлекчизи Бенабудка даргалакчы сөс берген. Конго дугайында айтырыгны боттуу-биле шиитпирлээр үези келген дээрзин африка чурттар санап турар деп Бенабуд медеглээн. Ол, КНО-нуң Конгода шериглериниң хөделиишкиннерин шынгыы буруу шаап, кажан чугаа чурттуң дүрүм ёзугаар чазааның баштынын хостаар, Конгонуң конституциялыг ёзу-чурумун катап тургузар, колониалистерниң саттынык-чыларының, дээрбечилериниң кара-турасында аажылалларын соксалыр дугайында чоруп турда, чүгле ынчаарга Конгога холгаарлашпастың принципин барымдаалап турарын демдеглээн. Өске талазында КНО-нуң шериглери Конгонуң хамаарышпас чоруунуң талалакчыларынга удур колонизаторларны деткиирин орадаажып турар.

КНО-нуң шериглериниң Лумумбаны тудуп хоруглаар үезинде көргүскен хөделиишкин чок чоруунга килеңнээшкинин Бенабуд илергейлээн. Лумумба болза бодунуң улузунуң илеалдарының боттаныышкыны болур, оон ужурунда колонизаторларның болгаш оларның чалчаларының талазындан ол ындыг көөр хөөн чок чорукту боллуруп турар, төгерик столдуң кандыг-даа конференциязы чурттуң дүрүм ёзугаар чазааның баштынының киржилгези чокка болдунмас деп Бенабуд медеглээн.

Дараазында ССРЭ-ниң КНО-да доктаамал төлөөлекчизи В. А. Зорин сөс алган.

Конгода байдал мырынай шыдажыр аргажок апарган болгаш чидигленири үргүлчүлевишаан дээрзин ССРЭ-ниң төлөөси демдеглээн. Республиканың девискээринде Бельгияның шериг, чартык шериг болгаш хамааты ажылдакчылары мурнуку хевээр арткан. Конго дугайында айтырыгның талазы-биле Айыыл чок чорук Чөвүлелинин шиитпирлерин КНО-нуң күүсекчи органнары херек кырында үскен, а КНО болу Конгога бельги агрессиянын болдурганы, делегейнин шынгыыраан кризизин тайбын шиитпирлээрин хандырар аргазы чок болу берген.

Бо бүгү болза, Каттышкан Нациялар Организациязының ат-алдарын хандыр кудуладырынга болгаш оон өмүнээзи-биле Конгода чоруттунуп турар бүгү-ле хөделиишкиннерге бүзүревес чоруктуң өзеринге чедирген, ол дугайын КНО-нуң командылалындан боттарының шериг кезектерин үндүрүп алыр дугайында шиитпирни хүлээп алыр ужурга чамдык чурттарның таварышкан чоруу тодаргай чугаалап турар-дыр деп В. А. Зорин үргүлчүлээн. Ол базымны «КНО-нуң шериглериниң» командылалынга база ол ышкаш ол командылалдың ажыл-чорудулгазы дээш бүрүн харысалганы хүлээр ужурлуг КНО-нуң чингине секретарының бодунга бүзүревес чоруктуң илергейлээшкини болур дээрзин көрбейн барып болбас.

«КНО-нуң шериглериниң» дузалашканы-биле колонизаторларның Конгода тургускан дүрүм чок болгаш өлүрүкчү ёзу-чурумунуң байдалдарында ам бо үеде Конгода чоруп турар өптештирилге комиссиязы дээр чүвениң ажыл-чорудулгазы кандыг-бир эки талалыг утка-шынарлыг болур бе ынчаш? Болунуң үезинде Совет Эвилели Конгонуң айтырыын тайбың шиитпирлээринин база бир аргазы болур боор деп санааш, Конгонуң девискээринче ындыг комиссияны чорудар дугайында саналды деткээн чүве деп Зорин үргүлчүлеп чугаалаан. Ынчалзажок амгы байдалдарда ол комиссия болунуң сорулгаларын күүседир аргадан херек кырында казыттырганы илдендир, чүге дээрге ук комиссия Конгонуң дүрүм ёзугаар чазааның удуртукчуларындан тускайлаттынган болгаш Касавубу-Мобутунуң бөлүглежиишкинин деткип турар чүгле ындыг ажылдакчылар-биле чугаалажышкыннарны чорудар аргалыг.

Совет төлөөлекчиниң оон ынай чугаалааны болза, Конгонуң улузуам безин хөй когарадларга таварышкан, харыысалга чок чорук-тун ужуунда тайбын улуг айыыла таварышкан болгаш таваржып-даа турардыр. Ынчалзажок бүгү-ле чүвенин ышкындырганы ол эвес. Бир эвес сөөлгү айларда бисти соксаал чокка киир чыгап турган алдагдалыг орук-биле баарындан шиитпирлиг ойталаар болзувусса, Конгода байдалды таарыштырарын хандырар болгаш ол угланыышкын-биле кады хөделиишкиннерниң үндезинин тывар арга бисте ам-даа бар.

Чаа америк чазак Конгода тургустунган байдалды шүгүмчүлекчи ёзу-биле көөрүн, ол байдалдан бүгү-ниити тайбынга үнүп турар ол ужуктарны чаазы-биле үнелеп көөрүн орадаажып турар дээрзин АКШ-тың президентизи дээрги Кеннединиң болгаш АКШ-тың КНО-да төлөөлекчизи дээрги Стивенсоннуң чугааларындан билген болгай бис. Боттуг байдалды угаазыладыг көөрүнге болгаш хамыктың мурнунда Конго талазы-биле Айыыл чок чорук Чөвүлелинин ол бүгү шиитпирлерин шынгыы күүседириниң оруунче киреринге Каттышкан Штаттарның чаа удуртукчуларының ёзулуг күзелдинин ол медеглелдер илергейлээн дээрзинге идегээри күзенчиг-дир. Ол шиитпирлер дээш АКШ-даа, Совет Эвилели-даа бадылаан болгай.

Конгода байдалды өдер база КНО-нуң ат-алдарын болгаш чаагай адын катап тургузар төлөөде, Конгодан бельги колонизаторларны шуптузун дораан үндүр сывырары, Лумумбаны башталыр Конгонуң бүгү национал удуртукчуларын хостап салыры, үрүүм ёзугаар чазакты болгаш парламентини катап тургузары, Мобутунуң болгаш Чомбениң дээрбечилериниң боо-чепсээн хураары, чурттуң ёзулуг национал каттыжыышкынының болгаш оон ёзулуг хамаарышпас чоруун хандырарының оруунче кирери эргежок чугула деп В. А. Зорин айыткан.

Саналының түннелинге В. А. Зориннин айытканы болза, Конгога тайбынны болгаш корум-чурумну тургузарынга херек кырында дузалап турар хемчеглерни алыр төлөөде, ол чуртка колонизаторларның тергиидээшкинин бүрүн узуткаан турар төлөөде, чурттун чангыс эвин, чурт девискээр талазы-биле бүрүн-бүдүн турарын болгаш оон ёзулуг хамаарышпас чоруун хандырган турар төлөөде, конго улус колонизаторларның төгөөни өскенин күзел-соруу-биле эвес, а болунуң күзел-соруунга дүүштүр бодунуң иштики айтырыгларын хостуг демократтыг арга-биле шиитпирлеп шыдаан турар төлөөде бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни бодунуң талазындан кылырынга Совет Эвилели белен.

Очулдурган номнар талазы-биле ССРЭ бирги черде

ПАРИЖ. (СЭТА). ЮНЕСКО-нуң парлап үндүруп турары «Индекс трансляционум» дээр библиографтыг чыындызының эзлчеглиг—12-ги дугаары үнген. 1959 чылдың дургузунда 63 чурттарга бир дылдан өске дылче аңгы-аңгы чогаалдарны очулдурганының дугайында медээ ол чыындыда база парлаттынган.

Өске дылче чогаалдары эң-не хөй очулдуртунган авторларның даңзызының бирги черинде—Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрущев. Оон өске дылдар кырында парлаттынган ажылдарының ниити саны 198 чедип турар.

Моон мурнунда чылдар ышкаш, Совет Эвилелинге эң-не хөй литератураларны очулдурган (5.200 ажыг номнар) болган.

Фидель Кастронуң айтырыгларга харыылары

ПРАГА. (СЭТА). «Руде право» солуннуң корреспондентизи И. Гохманны хүлээп алгаш, Кубаның премьер-министри Ф. Кастро: «Бир эвес империализм холгаарлашпаан чүве болза куба революция бергедээшкин чокка хөгжүп калбарар ийик» деп демдеглээн. Чүгле даштыкыдан холгаарлашкынның түүнелинде куба революция империализмниң күчүлүг күштеринге удур демисежир ужурга таварышкан. Ол күштер Кубаны кызамдал-биле часкаанзырадып турган, революцияны боой тударын күзеп турган деп ол демдеглээн.

Садыгның хөгжүлдези болгаш социалистиг чурттардан бистиң алган чәәлилеривис АКШ-че чигирни үндүр садарының соксаттынганының ужуктарын узуткаар арганы биске берип турар деп Ф. Кастро чугаалаан. «Социалистиг чурттар-биле бистиң кады ажылдажылгавыс чедиишкинниг хөгжүп, чаа-чаа үре-түннедерни берип турар. Ол хамаан чок империалистиг агрессияның эң-не айыылдыг болуп турган үезинде социалистиг чурттарның эп-сеткил каттыжыышкынының быжыг туружу кандыг-даа халдаашкынны ойтур шавар аргалыг удурланыышкын фронтузун Кубага тургузарынга илиглиг болган».

Куба биле Чехословакияның арызында харылзааларга холбаштыр Ф. Кастро: эп-найыралчы быжыг харылзаларның болгаш сырый кады ажылдажылганың үндезини-биле ийи чурттар холбашкан—деэ.

Ол ышкаш латин-америк чурттарында байдалды Ф. Кастро база капсырлаштыр чугаалаан. «Революцияның мурнуу чарында Кубага турганы ышкаш ындыг байдал өске чамдык чурттарда, эң ылангыя Латин Американың чамдык чурттарында туруп турар. Латин-америк улустарның удурланыышкыннары улам күштелгеш, оларны хамаарышпас чорукту чаалап алырынга чедирер дээрзинге идегээр мен деп Ф. Кастро уламчылаан.

Гохманның айтырыынга харыы кылдыр Ф. Кастронуң медеглээни болза: «Силернің революцияларның, Чехословакияның революстуг чазааның болгаш улузунуң улуг хөрээн тодаргайы-биле үнелеп көөр аргалыг болур төлөөде, Чехословакияга баарынга дыка өөрүүр мен».

АК БАЖЫҢНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Великобританияның премьер-министри Макмиллан бо чылдың апрельдиң 2 биле 8-тиң арызында үеде Ак бажыңга келир дээрзин АКШ-тың президентизи Кеннеди чарлаан. Ак бажыңның дыңнатканын ёзугаар алырга, ол аян-чоруктуң үезинде Кеннеди биле Макмиллан «делегей айтырыгларын ниити чугаалажып көөр» дээн.

Ак бажыңның медеглээни-биле алырга, Вашингтонче Макмилланның аян-чоруу албан ёзузунуң эвес болур болгаш премьер-министрнин Вест-Инд федерациязына чорааш келген сөөлүнде болур.

Ак бажыңның парлалга айтырыгларының талазы-биле секретары Сэлинджер Вашингтонче Макмилланның аян-чоруун «ажылчын аян-чорук» болур деп адаан болгаш англи премьер-министрнин келириниң тодаргай хүнүн база оон Вашингтонга турарының хуусаазын сөөлзүредир чарлаар дээн.

Конгода интервенция

ДЕЛИ. (СЭТА). Бельги шериглерниң болгаш даштыкы эки-турачыларның Конгонуң девискээринче кирипкенинин дугайында дыңнадыгны индий чазак шыңгыызы-биле көөрүп турар деп «Таймс оф Индиа» солун бижээн.

Конгода Бельгияның массалыг интервенциязының дугайында Индияның медеглелинин ылап бадыткаттынганын Конгодан кээп турар медээлер улам-на тодаргай-биле бүзүрелип турар деп солун айыткан.

ӨСКЕРЛИКЧИЛЕРНИҢ СҮЛЧЭЭЛЕЖИЛГЕЗИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Колониалдыг күрүнелерниң деткимчезинге даянып турар конго өскерликчилер болза Лумумба-Гизенганың дүрүм ёзугаар чазааның күштеринге удур чангыс-аай фронтузун тургузарын үргүлчүлеп турар. Февраль 2-де Катанга биле Мурнуу Касаинин «даг рудалыг күрүнези» дээр черниң арызынга «кады ажылдажылганың» дугайында лугуржулгага Чомбе болгаш Калонжи дээр идегеттер Элизабетвильге ат салганнар.

Э. Галваонуң медеглели

НЬЮ-ЙОРК, февраль 3-те. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелдин Ресифиден дыңнадып турары болза, «Санта Мария» деп португал лайнерниң капитаны Энрике Галвао портче медеглел кылгаш, ону «Португалияның революстуг чазааның баштайгы медеглели» деп адаан. Ол медеглелде мынча деп чугаалап турар:

«Санта Марияны» эзлеп алган чорук делегейнин кичээнгейин чүгле португал болуушкунче угландырары эвес турган... Диктатор Салазарның божаңнаан болганын илереткениви-ске чоргаарланып турар бис. Анда согуушкунну таварыштырган бис...

Бистер португал каржы-дошкун ёзу-чурумга удур дайынның байдалында турар бис. Бистерни чүгле диктатураны дүжүрери сонуургатпас. Бистер дорт сорулганы — португал хөй-ниитини чаа үндезин-биле эде турдузарынче чүткүп турар бис.

Португал улустуң мурнунга мыңдыг келир үе кажан-даа ажыттынмайн турган... Хосталганын, деңгениң болгаш ақы-дуңмалышкы чорук-тун дугайын улуска чугаалавоска-ка-биле билдингир. Оон ужурундан бистер оппозицияның кылып турары ышкаш ындыг болуруун күзевейн турар бис, тодаргайлаарга диктаторну шугулдадыпкаш чаштынмас бис. Бистер боттуг демисел кылыр сорулгалыг бис.

Бистиң программавыс бөдүүн, ынчалза-даа боттуг. Ынчангаш революция ханы, ёзулуг кижини хүндүлээр болгаш бүгү-ниити болуруун күзеп турар бис. Эге бажында багай социал тургузугну узуткаары болур, ынчангаш оон үндезини көдээге болгаш хоорайга чаартылга болур. Чангыс-ла кижи бүрүн эргелиг чер эзэн болурунга үндезилеттинген системаны узуткаар сорулгалыг бис. Эге бажындан тура-ла кижилерни ядылар болгаш байлар деп аңгылап турар дерзин болгаш ызыгуур салгалдыг артык эргелерни узуткаа каптар бис.

Бистер Лиссабондан болгаш диктатордан дыка ырак черде турар бис. Ынчалза-даа боттарыыстың тиилээривиске бүзүреэр бис...

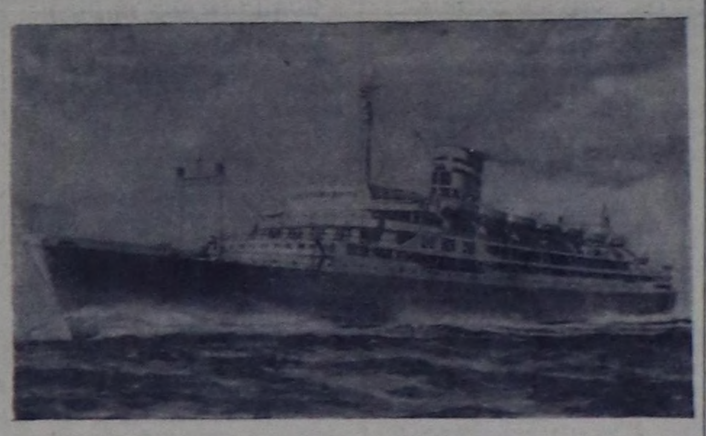

Чурукта: «Санта Мария» деп судно.

Тожу анчы. Фотоэтюд В. Лутиовтуу.

Чурттуң шыдыраа чемпионадында

Он бешки салыгда кол сонуургал турниринин лидери Петросян биле Спасскийнин салыынче мөөнделген турган. Кончуг эрте хөй солуушкуннарны кылгаш, мерзе гамбидинин 18-ки көжүнге хайымга дугуруушканнар.

Ол салыгның соонда Петросян 10,5 санныг, бир сонгаарлаткан салыглыг.

Новосибирск мастери Лутиков мастер Хасинни, делегей мастери Симагин Куйбышевтин гроссмейстери Полугаевскийни тус-тузунда тиилээннер. Оон ынай мастер Черепков биле гроссмейстер Геллерниң салыы база кичээнгейнин төвүнге турган. Удурланыкчылар хоочун индий камгалалды ойнаанар. Он чедиги көөште Черепков шынарны каап бергеш, оон орнунга күштүг атаканы алган. Бодаарга, ол салыгда Геллер уттурар хире турган. Мастер шагы четпестээш, байдалды деңнештирген. Салыг сонгаарлаттынган.

Мастер Лутиков сицилиан камгалалга ноян талазынче шаап киргеш, мастер Хасинни үжен бирги көөште удуп алган. Оон ынай Симагин Полугаевскийни уткан. Тарасов улуг чазыг кылгаш, Таймановка дүжүп берген. Делегей чемпиону чораан Смыслов биле делегей мастери Фурман хайымнашканнар.

Маргылдааның эң аныяк киржикчилери — Украинаның чемпиону Штейн биле (Львов) мастер Гуфельд (Киев) шалыпкын, чараш ойнаанар. Сонгаарлаткан салыгда Штейнниң байдалы эки. Корчной биле Авербахтың салыы база доозулбаан. Корчной ийи артык ооллуг, ынчангаш ол тиилээр аргалыг. Банник—Бронштейнниң салыы каразының байдалы эки кылдыр сонгаарлаттынган. Борисенко—Болеславскийнин салыы барык деп сонгаарлаттынган.

Он беш салыгларның соонда Петросян 10,5 санныг, Геллер 9,5 санныг болгаш бир төндүр ойнаваан салыглыг. Смыслов биле Полугаевский 9—9 саннарлыг.

Ам 16-гы салыг бооп турар.

ВИКТОР КОСИЧКИН—ЕВРОПАНЫҢ ЧЕМПИОНУ

ХЕЛЬСИНКИ, февраль 5. (СЭТА). Виктор Косичкин коньककинге маннаар талазы-биле Европаның чемпиону атты чедип алган. Спортка ынакшылдыг бүгү совет қижилер Москваның 22 харлыг студентизинин кайгамчыктыг тиилелгезинге байыр чедирер. Бөгүн Хельсинкиге Европаның чемпионадынга алдын медальды болгаш чемпионнуң лавр-чечээн Виктор Косичкинге тывыскан.

Ол бодунга берге 500, 1500 метр дистанцияны эки маннаан болгаш 5000 база 10000 метр дистанцияга тиилелгени чедип алган.

Маргылдааның сөөлгү хүнүнүң түнели мындыг болган: 1500 метрге: 1. Андрэ Купрянов (Франция) 2 минута 18,8 секунда. 2. Виктор Косичкин—2 минута 19,9 секунда. 3. Ван дер Грифт (Голландия)—2 минута 2,30 секунда.

10000 метрге: 1. Косичкин—17 минута 11,3 секунда. 2. Нильсон—17 минут 30,1 секунда. 3. Юханнесен—17 минута 31,1 секунда.

ОБЛАСКА АГААР-БОЙДУСТУҢ МЕДЭЭЗИ

Бөгүн обласка шокар булуттарлыг, хар шоолуг чагбас хүн болур. Хат кошкак, чоорту өй-тавында апаар. Агаарның температураз: барыын болгаш сонгу-чөөн районнарга—20—22, оон өске районнарга—22—27, а Кызылга—25—27 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Кеннединиң парлалга конференциязы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Февраль 2-де болган эзлчеглиг парлалга конференциязына АКШ-тың президентизи Кеннединиң чарлааны болза, шериг албаныгларның өг-бүлелериниң даштыкы чурттарже баарын чоокта чаа кызыгаарлаан чорукту камгалал министерствозу эргежок чугула чүүлдерни бирден-бирээ чокка ажылдап кылыры-биле дораан-на күш чок болдурар дээн. Камгалал министри Макнамара шериг ажылдакчыларынга чарыгалларның эквивалент камналгазының талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылып шыдаар, ынчангаш ол өскерилгелер долларның үнезин камгалаарынга бистиң шиитпирлиивисти кошкатпас деп президент медеглээн. Ол медеглел шериг албанныгларның өг-бүлелеринге хамаарыштыр мурнундагы чазактың директивазын бүүн күш чок болдурган дээни ол бе деп айтырыгга Кеннеди ийе деп харыылаан.

Эң-не хоочураан аарыг ышкаш ажыл чоктар хөй болуп турар районнарга, ылангыя Кентукки, Иллинойс, Барыын Вирджания болгаш Пенсильвания штаттарга продуктуларны хуваар дугайында төлевилелдерни база ажылдап кылыр дээрзин Кеннеди чарлаан.

Оон дараазында Кеннеди Каттышкан Штаттарның делегей болгаш иштики байдалынга хамаарыштыр парлалга төлөөлекчилериниң салган хөй санныг айтырыгларынга харыылаан.

Делегейнин амгы байдалынга холбаштыр бир корреспондентинин айтырыынга харыылавышаан, Кеннединиң медеглээни болза, ам байдал эрткен чылдың күзүнде турганынга бодаарга оортан мүн-не чүгээр болуп турар, Каттышкан Штаттарның холбашканы берге байдалга турар чамдык районнарда шаг-ye биске ажыктыг кылдыр ажылдап турар апарган дээрзинге бүзүревес мен дээн. Мандаа холбаштыр АКШ-тың президентизи Лаоста берге болуушкуннарны болгаш Конгода байдалдың дорайтаанын айыткан. АКШ-тың айыыл чок чоруунга холбажып турар фактыларның санынга Кеннединин сөзүн ёзугаар алырга, Кубада Кастронуң өрге-чагыргазының күштелип турары база хамаажып турар. АКШ-тың Конгога болгаш Лаоста алчиннери Вашингтонда сумележилгени чорудуп турар болгаш АКШ-тың Москвада алчини келир неделяда оларга база каттыжар деп Кеннеди дыңнаткан.

Берге байдал тургустунган ол бүгү районнарга кандыг политиканы барымдаалаар ужурлуг бис дээрзинин дугайында айтырыгны бистер болурчогууру-биле чугаалажып көөрген бис деп президент медеглээн. Ылангыя Конго дугайында айтырыгны, а ол ышкаш ол чуртта байдалдың моон сонгаар дорайтаарын болдурбас төлөөде ажыктыг кандыг базымнарны ап болур дугайын чугаалажып турар бис.

Шериг албанында турар офицерлер хөйнүн мурнунга чугаалаан боттарының чугааларынга чазактын бодалын илередир ужурлуг дээр дугайында чазактын мелеглелин тайылбырлап бээрин корреспондентилерниң бирээзи Кеннединдан дилээн. Бир эвес сурагаан белик дужаалдыг шериг ажылдакчызы даштыкы политикага, харын шериг политиказынга хамаарыштыр чүве чугаалаар болза, мөөн бодалым-биле алырга, ол чугаада чазактын үзел-бодалдары илереттинген деп даштыкы чурттар болгаш кижилер бодаар эргелиг деп президент медеглээн.

Бир эвес Н. С. Хрущев мартта КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязына чедип келир болза, оон-биле ужуражырынга АКШ-тың президентизи өөрүүр ийик дээр дугайында АКШ-тың КНО-да төлөөлекчизи Стивенсоннуң бодалынга президент каттыжып турар ирги бе деп айтырыгга Стивенсон-биле бо айтырыгны чугаалашпаан мен деп Кеннеди харыылаан.

Дээрги Хрущев Каттышкан Штаттарга келир бе азы келбес бе дээр дугайында менде кандыг-даа бодал чок деп АКШ-тың президентизи медеглээн. Каттышкан Штаттарже чоруурунга белеткенип турар бе деп чүвениң дугайында хөйге билдингирдээ, хүүнүн чурумун ёзугаар кандыг-даа айтыышкыннар чок. Оон ужурунда Хрущев-биле ужуражыышкын дугайында кандыг-даа планнарны маналыр болза чогуур деп бодай-лыр мен, ол келиринге белеткенип турар бе азы чок бе дээр дугайында кандыг-бир бодал билдингижеге чедир маналары өн ажыктыг болур ийик.

Парлалга конференциязы чоруп турунда Кеннединиң медеглээни болза, шериг талазы-биле Эйзенхауэрнин планнарын, АКШ-тың камгалалынын амгы планнары оларны амыдыралга боттандырарынга сорулаан шериг күүүзүнге дүгжүп турар бе азы чок бе деп үнелээшкинни бергижеге чедир шүгүмчүлээрин азы өскертирин бодаваан турар мен дээн. Ынчалзажок байдал улам бергедеп бар чыдар деп бодай-лыр мен. Оон ужурунда бистин амгы күүүвүс, бистиң коргуларының чүгле ядролуг күүүвүс эвес, харын база кызыгаарлаттынган дайынны чорударынга бистин күүүвүс четчир бе дээр дугайында бодаар ужурлуг бис деп президент чугаалаан. Ол болза амгы үеде бистин хүлээлгелеривистин деңнелинге турар дээн орадаажышкын болур деп президент демдеглээн.

Чурттун байдалынын дугайында чагаазынга берге байдалдыг районнарның санынга Берлинни болгаш Германияны айытпайн турар факт ол байдалды болунуң үнелеп турарында кандыг-бир өскерилгенин болганы ол эвес деп президентиден айтырарга оон харыылааны болза: Чок, мөөн бодалым, мөөн бодап турарым-биле болза, Каттышкан Штаттарның чазааның бодалы мурнундагы чазактын айтып турганы бодалы ышкаш ол-ла хевээр өскерилге чокка артар. Берлинге хамаарыштыр бистиң бодалывыс өскерилбээн.

Каттышкан Штаттарның экономиктиг байдалының дугайында дыка хөй айтырыгларны президентиге салган. Болунуң харыыларынга Кеннединин демдеглээни болза, 5,5 миллион ажыл чоктарның бар турары болгаш америк үлетүрүнүн бүүрүлге күүзүнүн элээн хөй хуузун ажыглаары ёзулуг айтырыг болуп турар. Кол айтырыг чүдел дизе, бүрүн ажылдыг турар үеде салып алыр арганын бедиирибиле ажыл-херекчи илепкейлиг чоруктун арызында угаазылалдыг деннежилгени АКШ хевээр артырып шыдаар бе дээрзинде болур деп ол медеглээн.

Долларның өртек-үнезин солуурун чазак бодаваан турар дээрзин АКШ-тың президентизи база медеглээн.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

КИНО

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Кыжаныглыг дүнелер»** — 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; биче залга: **«Кабирияның дүнези»**—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Тиль Уленшпигельдиң ужуралдары»**—11.15, 1.15 шактарда; **«Угбашнылар дошта»**— 3.15, 9.15 шактарда; **«Оклахома»**, 1-ги кезээ—5.15 шакта; **«Оклахома»**, 2-ги кезээ—7.15 шакта.

«ВОСТОК»: **«Эрги Чикагода»**— 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура - амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, литажылдакчыларының 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС — 00243. Чагыг № 268. Культура эргелелинин типографиязы